

Jaana Penttilä

HOIVATAIDETTA TARINOIN - PROJEKTI

Kuvaus suunnittelusta ja toteutuksesta

Opinnäytetyö
Vanhustyö, geronomi

Joulukuu 2015

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Jaana Penttilä	Geronomi	Joulukuu 2015
Opinnäytetyön nimi		
Hoivataidetta tarinoin -projekti Kuvaus suunnittelusta ja toteutuksesta		51 sivua 2 liitesivua
Toimeksiantaja		
Mediverkko Oy, Villa Karhulan johtaja Kaija-Liisa Pekkola		
Ohjaaja		
Lehtori, THM Merja Laitoniemi		
Tiivistelmä		
<p>Hoivataidetta tarinoin -projektin tarkoituksena oli vaikuttaa vallitsevaan hoitokeskeiseen hoivakulttuuriin sekä lisätä työn iloa. Pyrkimys oli arkistaa hoivataide osaksi hoitajien hoivatyötä, samalla nostaa asukkaat hoiva-asukkaan roolista arjen toimijoiksi. Kohde-ryhmä oli Mediverkko Oy:n Villa Karhulan Mehto-kodin asukkaat, heidän läheisensä sekä työntekijät. Villa Karhula tarjoaa tehostettua palveluasumista neljässä kodissa, joissa kaikissa on 15 asukasta.</p> <p>Hoivataidetta tarinoin -projektissa oli kahdeksan tapaamista, joiden sisältöä esitellään opinnäytetyössä käyttäjäläheisesti. Tapaamisiin oli ennalta suunniteltu teema ja toteutus. Toteutuksilla pyrittiin vaikuttamaan aisteihin monipuolisesti, aktivoimaan muistoja. Tavoitteena oli saada esille tarinoita eletystä elämästä sekä tulla tutuiksi. tarinat äänitettiin tapaamisissa ja kirjoitettiin sanasanaisesti muistiin. Viimeinen tapaaminen oli sovellettu tarinateatteri -esitys, jolla koottiin yhteen kerätty tuotos ja esitettiin se, lukien, laulaen ja improvisoiden. Hoivataidetta tarinoin -projektin etenemisestä tehtiin valokuvakirja <i>Me Mehtolaiset</i>. Sovellettu tarinateatteri -esitys kuvattiin ja editoitiin DVD:lle. Ne jäivät Mehto-kotiin muistelun avuksi.</p> <p>Hoivataidetta tarinoin -projekti toi Mehto-kotiin mm. osallisuutta, uskallusta ja iloa, niin asukkaille, heidän läheisilleen kuin hoitajille. Näytti osallistavan näkökulman hoitokeskeiseen hoivatyöhön. Tullakseen oikeasti osaksi hoivatyötä, hoivataiteen toteuttajilta tarvitaan luovaa, hetkeen tarttuvaa työtettä, jatkuvaa työyhteisön mukaan innostamista sekä rohkeutta kulkea ihmisen rinnalla. Hoivataide hoitajan työskentelyotteena, kuin se tässä opinnäytetyössä on ymmärretty, ei rajaudu vain hoiva-asumiseen, vaan on siirrettävissä kaikkeen ihmisten kanssa tehtävään toimintaan.</p>		
Asiasanat		
hoivataide, sosiaalipedagogiikka, innostaminen, osallistaminen, aktivointi, tunnustaminen, sovellettu tarinateatteri, gerontologinen hoitotyö, opinnäytetyö, raportti		

Author (authors)	Degree	Time
Jaana Penttilä	Elderly care	December 2015
Thesis Title		
The Care Art by Stories -project Description of planning and execution		51 pages 2 pages of appendices
Commissioned by		
Mediverkko Oy, Kaija-Liisa Pekkola the director of Villa Karhula		
Supervisor		
Merja Laitoniemi, MN sc, Senior Lecturer		
Abstract		
<p>The objective of the Care Art by Stories -project was to have an influence on existing care-oriented nursing culture and to increase job satisfaction. The attempt was to incorporate care art as a part of the everyday care work and, at the same time, to change the role of a resident from a person being cared for to performing daily tasks themselves. The focus group included residents, their relatives and workers of Mediverkko Oy's Mehto-home in Villa Karhula. Villa Karhula offers assisted care living in four homes with 15 residents in each home.</p> <p>Care Art by Stories -project had eight meetings and contents of each meeting are introduced in this thesis as user-oriented. The theme and the execution of each meeting were pre-planned. The objective of this project was to have a diverse impact on the senses and to activate the memories. The goal was to highlight the stories of life and to get acquainted with each other. The stories were recorded and written down word by word at the meetings. A playback theatre performance was organized for the last meeting where the collected information was performed by reading, singing and improvising. A photo book called <i>Me Mehtolaiset</i> was put together to show the progress of Care Art by Stories -project. The Playback theatre performance was filmed and edited on DVD. The book and DVD will stay in Mehto-home to aid in remembering.</p> <p>Care Art by Stories -project brought participation, courage and joy to the residents, their relatives and the nurses. It introduced a participative aspect of view to the care-oriented care work. Becoming a part of the care work, creativity, spontaneous approach to work, continuous motivation from colleagues as well as courage to take a journey together with a person are required from the people implementing care art. Care art as a way of work for a nurse, as it is described in this thesis, is not only limited to the care homes, but it can be utilized in all activities concerning people.</p>		
Keywords		
care art, project, social pedagogy, inspiring, inclusion, activating, acknowledgement, applied playback theatre, gerontological nursing, thesis, report		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	NÄKÖKULMIA VANHUSTENHOIDON LÄHTÖKOHTIIN	7
2.1	Tehostettu palveluasuminen	7
2.2	Hoivankulttuurin brändi	8
2.3	Gerontologisen hoitotyön filosofia ja gerontologinen hoitotyö	9
2.4	Yhteisöllisyys ja personalismi	10
3	SOSIAALIPEDAGOGIIKKA VIITEKEHYKSENÄ	11
3.1	Sosiaalipedagoginen toiminta	11
3.2	Toimijuus ja osallisuus	11
3.3	Sosiokulttuurinen innostaminen	12
3.4	Kohtaaminen.....	13
3.5	Tarinateatteri.....	13
3.6	Taide kulttuuri ja hoivatyö	14
3.7	Hoivataide.....	16
3.8	Elämäkulku ja elämänlaatu	17
3.9	Dialogisuus	18
4	HOIVATAIDETTA TARINOIN -PROJEKTIN TARKOITUS JA TAVOITTEET	18
5	HOIVATAIDETTA TARINOIN -PROJEKTIN TOTEUTUS.....	20
5.1	Lähtökohtien toteaminen	20
5.2	Toimintamalli.....	21
5.3	Hyödynsaajat ja osapuolet.....	21
5.4	Resurssit ja kustannukset.....	22
5.5	Riskit.....	23
5.6	Suunnittelu ja eteneminen	23
5.7	Hoivataidetta tarinoin -projektin aktivointi- ja muistelutusmenetelmiä	26
5.7.1	Nukketeatteriesitys	26
5.7.2	Yhteisökokous.....	26
5.7.4	Tilkutus mielialan kuvaajana	28
5.7.5	Mielikuvasaunamatka.....	29

5.7.6	Valokuvat omista käsistä, ”Mitä on tehty ja kaikkea voi vielä tehdä”	30
5.7.1	Kukka-asetelmien tekoa	31
5.7.2	Puutarhatyötä.....	32
6	ARVIOINTI.....	38
7	POHDINTA	41
8	LÄHTEET	45
LIITTEET		
	Liite 1. Nukketeatterimainos	
	Liite 2. Sovellettu tarinateatterimainos	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö alkoi pyrkimyksestä vaikuttaa vallitsevaan hoivakulttuuriin, ja lisäämään samalla työn iloa. Ajatuksesta joka mielti, voiko innostuksen jalostaa toimivaksi työmenetelmäksi - hoivataiteeksi. Kuinka hoivayhteisö joustaa perinteisestä hoivan mallista. Riittävätkö työnantajan tarjoamat resurssit ”taiteilemiseen” perushoitotyön lisäksi? Vastassa tulevat olemaan käsitykset hoivasta, hoidettavista ja hoitajista. Pyrkimyksenä ei ole löytää lopullisia vastauksia vaan tarjota ajateltavaa ihmistyön tekijöille ja laajentaen samalla omaa ymmärrystäni ihmistyön ammattilaisena. Kokeilla käytännön hoivatyössä, kuinka sosiaalipedagogiikka hoivatyön viitekehyksenä voi kiinnittää hoivataidetta pysyväksi osaksi hoivatyötä.

Asiakaslähtöinen työote lisääntyy toimintakulttuureja ja -käytäntöjä uudistamalla. Hoivapaikkaa valitessa vanhuksen itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan, vaihtoehtoista keskustellaan, niiden hyvät ja huonot puolet kerrotaan avoimesti, huomioiden asiakkaan mahdollisuudet ja rajoitukset. Gerontologista ja geriatriasta osaamista lisätään. Yksittäisten mitoitussuositusten sijaan vanhustenhuollon valvonta kohdistuu toiminnan kokonaisuuteen ja toimintaprosessien arviointiin. Valvontavastuu säilyy kunnilla ja valtiolla. Palveluja järjestävillä yksiköillä on velvoitteet varmistaa palvelujen laatu. (Tie hyvään vanhuuteen. Vanhusten hoidon palvelujen linjat vuoteen 2015, 18, 22, 25.)

Ikäihmisten palvelujen laatusuositus, Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto (2008), tavoittelee ikäihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Laatusuosituksesta löytyvät ikääntyneiden palvelujen järjestämistä ohjaavat arvot ja eettiset periaatteet. Eettisistä, ihmisarvoisen vanhuuden turvaavista arvoista löytyvät esimerkiksi osallisuus, voimavaralähtöisyys, yksilöllisyys, turvallisuus.

Virikkeellisyys nostetaan esiin yhtenä laatuun vaikuttavana tekijänä. Musiikillisesti lahjakas hoitaja laulaa tai virittää yhteisen laulu – tai musiikkituokion. Kädentaitoja ylläpidetään, leipomisen, askartelun, kodin askareiden myötä. (Helminen 2010, 20.)

Asiakaslähtöisyys käsitteet tunnistaminen ja tunnustaminen tuovat esille vastaparit – sääli ja myötätunto. Sääli on määritelty etäältä toimimiseksi. Myötätunto puolestaan on kuvattu läsnä olevaksi sitoutumiseksi toisen ihmisen tilanteeseen. Myötätuntoon perustuva tunnustaminen mahdollistaa toisen ihmisen

ihmisarvoisen kohtaamisen. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 37–38.)

Katja Mäkelä (2013) tarkastelee tutkimuksessaan tanskalaisen arvomaailman pohjalta vanhustyön kehittämistyökaluksi syntynyttä vanhuspedagogiikkaa ja näkee sosiaalipedagogiikan olevan sen lähin vastine Suomessa. Vanhuspedagogiikan avulla pyritään varmistamaan yksilöllisen elämänlaadun toteutuminen, ikääntymisen rinnalla. Osallisuus ja itsemääräämisoikeus korostuvat. (Mäkelä 2013, 14.)

Opinnäytetyötä ohjaa sosiaalipedagoginen viitekehys (Kurki 2007) pohdintoineen siitä, voiko Hoivataidetta tarinoin -projektin menetelmin vaikuttaa hoivakulttuuriin ja irrottautua perinteisestä hoitokeskeisestä ajattelusta. Kykeneekö hoivataide hoitohenkilökunnan työotteena murentamaan vuosikymmenten perinteisesti ongelmakeskeistä hoitotyötä (Engström 2013, 28) luovaksi ja hetkeen tarttuvaksi? Ihmisen, ei organisaation, mukaan toimivaksi hoiva-taiteeksi. Sosiaalipedagoginen lähestymistapa on tasavertaista dialogia, innostamista, yksilöön ja yhteisöön vaikuttamista (Haiminen 2003, 10).

*Tämä elämä käy laatuun:
Onhan se välimmiten lystiäkin
Ja nostelee hieman kantapäitä.
-Aleksis Kivi -*

2 NÄKÖKULMIA VANHUSTENHOIDON LÄHTÖKOHTIIN

2.1 Tehostettu palveluasuminen

Tehostettu palveluasuminen on tarkoitettu ikääntyneille, jotka eivät enää selviä elämästä kotona, maksimaalisen kotiavun tuella. Tehostetun palveluasumisen yksiköissä henkilökunta on paikalla ympäri vuorokauden. Erona vanhainkotiasumiseen, Kela on hyväksynyt ne avohoidon yksiköiksi. Asukas maksaa asumisesta sekä erikseen käyttämistään palveluista. (Ikääntyvien palvelujen laatusuositus 2008, 52). Tehostettu palveluasuminen on virallisen määritelmän mukaan avohoitoa (Blomberg 2011, 5).

Ihmisen siirtyessä kotoa ympärivuorokautiseen hoivaan muutos omassa elämässä on kokonaisvaltainen, ja sisältää kaikki elämän alueet. Tärkeäksi tuolin muodostuu todellisuuden tunteminen, niin asukkaan, läheisen, hoitajien kuin viranomaisten näkökulmasta (Kurki 2007, 100–101).

Erilaisten ihmisten todellisuuksien yhteensovittaminen on aina haaste. Vielä suuremmaksi haaste muodostuu ihmisten muuttaessa omasta yksityisestä kodistaan hoivayhteisön yhteisasumiseen. Keskeiseksi muodostuu, kuinka yksilölliset tarpeet huomioidaan ja voivatko ne toteutua. Having (elintaso), loving (ihmissuhteet) ja being (itsensä toteuttamisen tarpeet ja niiden toteutuminen), ovat ihmisen keskeisiä tarpeita (Allard 1976, 16–33, 134). Having -ajatteluun liitetään tunteet, niin kotiin kuin itseen kohdistuvat. Being-malli konkretisoituu elämän mielekkyyteen ja itsensä toteuttamiseen, mahdollisuuteen toimia, vapautteen valita, aiemman identiteetin säilyttämiseen. Loving, sisältää ihmisten väliset suhteet. (Räsänen 2011, 68 – 69.)

2.2 Hoivankulttuurin brändi

Hoiva käsite sisältää ajatuksen toisen tarpeista huolehtimisesta, ydinajatuksena on, autetaan apua tarvitsevaa. Hoitokäsitteellä viitataan terveydenhoidollisiin tehtäviin. Ammatillinen formaalahoiva toteutuu usein laitoksissa, informaalinen, usein palkaton hoiva, sisältää läheisten tekemän hoivatyön. Näiden väliin sijoittuu semiformaalinen hoiva, josta löytyy molempia edellisiä. (Vasara 2011, 4.)

Helminen (2010) tutkimuksessa esimiehet pitivät henkilömitoitusta riittävänä ja laatusuosituksen mukaisena. Esiin nousi kysymyksiä, kuinka markkinoida vanhustyötä, saada hyvää henkilökuntaa ja saada luottaa tutkinnon suorittaneiden olevan käytännössä soveltuvia hoitoalalle. Huolta aiheutti, kuinka vanhustyöhön tulevaisuudessa saadaan siitä aidosti kiinnostunutta, koulutettua henkilökuntaa. (Helminen 2010, 25.) Käytettäessä ajan mitoituksen prioriteettina hoitotyötä, sairauslomat ja huono sijaistilanne johtavat tilanteeseen, jolloin koetetaan selviytyä perushoitotyöstä. Usein esimerkiksi hoitajien toimeksi jätetty viriketoiminta kaatuu ajanpuutteeseen ja näyttäytyy television katseluna. Vastaus ongelmaan on hieman lisää resursseja, asennemuutosta, organisointia sekä vapaaehtoisten ja läheisten hyödyntämistä. (Pirhonen 2012, 99–102.)

Hoitajien enemmistö kokee monesti työnsä henkisesti melko raskaaksi. Perushoidon koetaan vievän liikaa aikaa ihmisen kohtaamiselta. Oma asennoituminen työhön on tärkeää selvittää. Kuitenkin ensisijaisesti mietitään, tietääkö johto, mikä hoitamisessa on tärkeää. Perusasiat, kuten kodikkuus, viihtyisyys ja maistuva ruoka, tukevat asiakastyytyväisyyttä. Hoitajien jaksamisen tukena nousee esille työn ilo. Laadukas hoiva vaatii hyvinvoivaa hoitajaa. Organisaation vastuulla on turvata riittävä määrä ammattitaitoista henkilökuntaa. (Montan 2011, 22–37.)

Voidaanko puhua työhyvinvoinnista, jos asioista ei uskalleta puhua rehellisesti? Rehellisesti asioista puhuminen ja vielä oikeille tahoille, voi parhaillaan avata myös työntekijän näkökulmaa omaan työhönsä ja kuinka siihen kykenee itse vaikuttamaan. Työyhteisön keskinäinen, usein negatiivinen, asioiden ja ongelmien pyörittely ei tuota muutosta, vaan sen sijaan vie työyhteisöä ruttiin suomaan turvaan. Hoitajat väsyvät, asukkaat voivat huonosti ja hoivan laatu kärsii. Brändiksi muotoutuu: Vanhusten hoivatyö on raskasta ja uuvuttavaa. Näkökulmaa ja sen myötä brändiä voi vaihtaa: Vanhusten hoivatyö on luovaa iloa ja ihmisen vierellä kulkemista. Muutoksen tarvitaan suoraa palautetta. Pelko kulkee ihmisen rinnalla, niin asukkaiden kuin hoitajien, vaikuttaen suoran palautteen antamiseen. Asioita usein kaunistellaan tai vastataan kysymyksiin vain anonyymisti. (Monthan 2011, 38.) Erottuvuus on brändin ydin ja organisaation vuorovaikutus asiakkaan kanssa ratkaisee (Snek 2015, 16).

2.3 Gerontologisen hoitotyön filosofia ja gerontologinen hoitotyö

Gerontologisen hoitotyön filosofia lähtee ikääntyneen toimintakyvyn ja elämänlaadun tukemisesta (Räsänen 2011, 40). Elämänlaadulle tärkeät tekijät, kuten dialoginen vuorovaikutus, asiakaslähtöisyys, läsnäolo ja luottamus korostuvat gerontologisessa hoitotyössä hoito- ja huolenpitotehtävien lisäksi. Aiemman elämän mukaisen tunne- arvo- ja ajatusmaailman tukeminen sekä mieluisa ajanviete vahvistavat elämänhallintaa. Hoitajan herkkyys on yksi empaattisuuden ja eläytymisen voima, joka avaa mahdollisuuden nähdä asioita vanhuksen hyvän näkökulmasta. Hoivan visio on elämänlaadun tukeminen kaikin mahdollisin tavoin, niin ammatillisen työn kuin johtamisen tasoilla (Räsänen 2011, 40 – 42).

Asioiden jakaminen antaa muutoksen mahdollisuuden yksilölle. Jakamiseen liittyvät oleellisesti tunteet sekä näkökulman vaihtaminen eli maailman näkeminen uudella tavalla (Ahonen & Halinen 2008, 49). Antti S. Mattila kirjoittaa näkökulman vaihtamisen (*reframing*) taidon tarpeellisuudesta ja katsoo sen olevan merkki henkisestä joustavuudesta. Voidakseen ymmärtää toista ihmistä tarvitaan kykyä kuvitella, mistä näkökulmasta hän asioita tarkastelee. Näkökulman vaihtamisen taito helpottaa asioiden näkemistä uudessa valossa ja lisää muun muassa ongelmien ratkaisukykyä ja luovuutta, tuoden myös helpotusta sosiaaliseen kanssakäymiseen. (Mattila 2011, 19–24).

Gerontologinen hoitotyö on gerontologiaan kuuluva hoitotyön erikoisala, jossa kokonaisuuden muodostavat gerontologinen tieto, hoitotyön arvot, menetelmät ja tieto. Gerontologisen hoitotyön keskiössä on iäkäs asiakas, perhe, sekä koko yhteisö. Toiminta tähtää ikääntymisen muutosten aiheuttamien toimintakyvyn vajeiden ja menetysten hallintaan auttamalla ja tukemalla. Siihen kuuluu sairauksien ennaltaehkäisy, parantava, kuntoutumista edistävä, sekä lievittävä (palliativinen) hoito. (Ikäihmisten palvelujen laatusuositus 2008, 49.)

2.4 Yhteisöllisyys ja personalismi

Yhteisöllisyys ja liittymisen tarve kuvataan osana ihmisen perusolemusta, yhdistyessään täysipainoisesti persoonallisten ja kulttuuristen kykyjen kanssa, se herättää ihmisen tiedostamaan tilanteensa. (Kurki 2007, 35). Personalismin ydin on se, että jokainen ihminen on ainutkertainen ja arvokas tässä maailmassa. Kasvamme tähän ainutkertaisuuteemme dialogisessa suhteessa toisiin ihmisiin. Personalismi pyrkii toisen ihmisen vapautumiseen ja todelliseen toimintaan yhteisössä ja arjessa. Ihminen vapautuu rajoituksistaan kasvaessaan yhteisössä ja ottaessaan vastuuta tekemisistään. Personalismin käsite on kaiken ikäihmisten kanssa tehtävän työn perusta. (Kurki 2007, 36–38.) Yksilön persoonallisuuden muuttamiseen pyrkivä yhteisö tekee väkivaltaa; parempi on luoda yhteisössä ympäristö, jossa yksilöt kykenevät kehittämään itseään (Allen 1998, 125–140).

3 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA VIITEKEHYKSENÄ

3.1 Sosiaalipedagoginen toiminta

Sosiaalipedagoginen toiminta perustuu sosiaalipedagogiseen ajatteluun. Vaikuttavina asioina nousevat esiin kokemuksellisuus, ajattelua ruokkivaa virikkeellisyys, dialogisuus, yhteistoiminnallisuus sekä reflektiivisyys. Sosiaalipedagogiikan keskeiset käsitteet yhteisöllisyys ja osallisuus vaativat rajauksen tapauskohtaisesti. (Nivala 2014.)

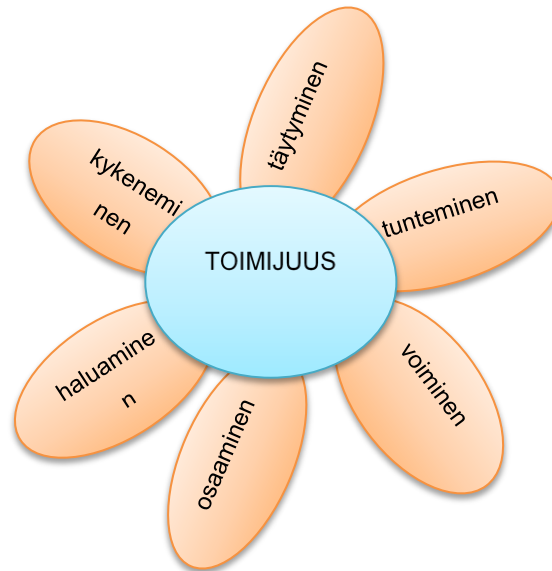
Sosiaalipedagogiset käytännön toiminnot tähtäävät muutokseen. Projektityössä sosiaalipedagogiikan hyödyntäminen on tuloksellista. Useasti tavoitellaan uuden toiminnan kehittämistä tai muutosta, ennakkoluulottomin toimintamuodoin tai menetelmin. Dialogisuus tarkoittaa toimintaan osallistamista. Luovat menetelmät, kuten muun muassa laulu, näytelmät, kirjallisuus, aktivoivat ja herkistävät osallisuuteen. (Haiminen 2003, 13–14.)

3.2 Toimijuus ja osallisuus

Vastausta toimijuuden määritelmään voidaan etsiä kehitystutkimuksista. Ihminen on aina suhteessa historiaansa, nykyisyyteensä ja tulevaisuuteensa. Näiden elementtien yhteydestä muodostuu todellisuus, joka on jokaiselle yksilöllinen. Hyvän toimijuuden voi ajatella olevan arjen tyytyväisyyttä ja elämäniloa. (Jyrkämä 2013, 422 – 425.) STM laatusuosituksen (2014) mukaan, osallisuus on toimintakyvyn heikettyä osallistumista palvelujen laadun arviointiin, samoin mahdollisuutta olla mukana vaikuttamassa yhteisönsä toimintaan sekä palvelujen kehittämiseen.

Toimijuus voidaan jakaa kuuteen eri osa-alueeseen, jotka ovat sidoksissa toisiinsa. Kaikilla osa-alueilla voidaan kysyä, mitä ikääntyneen täytyy kyetä tai osata tai mitä odotuksia niihin liittyy. Osaamiseen sisältyvät tiedot ja taidot. Kykeneminen käsittää fyysiset ja psyykkiset kyvyt, joita eri tilanteissa vaaditaan. Haluaminen on taustalla olevan motivaation määrä, josta löytyy päämäärä ja tavoitteet. Täytyminen liittyy fyysisiin ja sosiaalisiin pakkoihin. Voiminen ilmaisee mahdollisuudet. Tunteminen on omakohtaista arvottamista ja arvioimista. Kaikki osa-alueet ovat sidoksissa elämänlaatuun. Muistisairaus tai fyysinen hauraus tekee muista ihmisistä ja heidän päätöksistään riippu-

vaiseksi. (Räsänen 2011, 79 – 80.) Ihminen on toimija viimeiseen henkäykseensä asti. Kuvassa 1 on visualisoituna Räsänen toimijuuden kuusi ulottuvuutta.

Kuva1. Toimijuuden kuusi ulottuvuutta (mukaiillen Räsänen 2011, 79)

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta, sekä sosiaali- ja terveyspalveluista (28.12.2012/980,14§) määrittää ensisijaiseksi periaatteeksi kotiin annettavan tuen pitkäaikaisessa hoidossa ja huolenpidossa. Pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa, kuten tehostettu palveluasuminen, on lain mukaan toteutettava *niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan.*

3.3 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostaminen pyrkii arkipäivän aktiivisuuden säilyttämiseen. Onnelliseen vanhuuteen tarvitsemme yhtenä osana itsemääräämisoikeuden säilymistä ja aktiivisuutta. Osallistuminen on kaiken perusta, tavoitteena jokaisen vastuullinen osallisuus nykyisyyden, tulevaisuuden ja persoonallisuutensa rakentajana niin yksilöllisesti kuin yhteisöllisesti. (Kurki 2007, 70.) Innostamista ei ole kaikki osallisuuteen pyrkivä aktiviteetti. Innostaminen ei ole malli-

tettavissa tai suoraan siirrettävissä yhteisöstä toiseen vaan tarvitaan eri yhteisöjen mukaisia toiminnan sovelluksia. Lähtökohtana on arkipäivän kulttuuri ja tähtäin on muutoksessa. (Kurki 2007, 74.)

Hoivatyö tarvitsee hyvällä tavalla häpeilemättömiä hoitajia. Samaan johtopäätökseen on päätyneet myös Kurki, ja hän perää vanhustyötä toteuttamaan aistiherkkiä ihmisiä, jotka ilman häpeää ovat inhimillisiä hyvällä omallatunnolla. Aistiherkät vanhustyön kehittäjät tukevat vanhuksen aistiherkkyuden säilymistä elämän loppuun asti. (Kurki 2007, 50–70.)

3.4 Kohtaaminen

Jos mä olen olemassa, miks kadulla mun läpi kävellään? kysyy Sanni laulusaan (lyrics.fi, 2013). Tullessamme sivuutetuksi, nolatuksi tai torjutuksi, tarjotessamme ominta itseämme, petymme vastavuoroisuuden kokemuksessa. Tästä syntyy häpeä. Häpeä on tuskallinen tunne jota ihminen pyrkii välttämään kaikin tavoin. Häpeän kokemukset opitaan jo vauvaiässä. Häpeä kuvataan sisäisenä romahduksena, joka käynnistää monenlaisia sisäisiä välttämisiä ja korjaamispyrkimyksiä. (Rechardt & Ikonen, 1994, 110).

Improvisaatioon perustuva tarinateatteri, jonka kehitti Jonathan Fox vuonna 1975, liikkuu tuon häpeän rajoilla. Sivuuetaanko tarinan kertoja vai vastaanotetaanko ja kuullaanko hänet riittävän hyvin? Suomeen tarinateatteri on tullut vuonna 1990. Tarinateatterissa pääosa on yleisöllä ja etenkin tarinansa kertojalla. Kerrottu tarina palautetaan kertojalle sekä muulle yleisölle (play it back) ohjaajan ohjauksen, näyttelijöiden improvisoinnin ja muusikon musiikin kautta. Tarinateatteriesitys etäännyttää kertojan tarinasta antaen mahdollisuuden tarkastella kertomaansa uudesta näkökulmasta, ulkoapäin. Mahdollisuuden tarinansa kertojalle nähdä ja oivaltaa jotain uutta itsestään ja elämästään. Sama mahdollisuus on yleisöllä. (Ketonen 2008, 29–32.)

3.5 Tarinateatteri

Tarinateatteri menetelmänä on joustava, sen käyttömahdollisuudet ovat monet, niin koulutukselliset, mielenterveystyöhön liittyvät kuin puhtaan taiteelliset. Tarinateatteriprosessin kuvaaminen ja ymmärtäminen ovat haasteellista, juuri tuon muokkautuvuuden vuoksi. Menetelmällisesti tarinateatteri ylittää tavanomaiset koulutuksen, psykologian ja teatterin peruskäsitteet. Tarinateatterissa toteutetaan erityislaatuista keskustelua, enemmän toiminnan kuin sanojen

kautta. Oivallukset seuraavat usein esitystä ja tarinamaisuus ei sovellukaan suorien vastausten antamiseen, vaan tarjoaa täsmällisten vastausten antamisen sijaan tarpeelliset edellytykset vastauksen löytymiselle. Tarinateatteri tarjoaa mahdollisuuden eräänlaiseen yhteisölliseen keskusteluun tarinoiden kautta. Tämä keskustelu, vaikkakin se sisältää yhden teeman sijaan useita ja on usein epäsuora tarkoituksessaan, tarjoaa puitteet erityislaatuisen inhimillisen totuuden ilmaisemiselle. (Fox 1999, 10–16.)

Yhteisöllistä uudistumista monilla tasoilla lisää toisten tarinoiden todistaminen, sekä oman tarinan kuuleminen. Yksilöllisellä tasolla voi nähdä muutoksia kehon jännitteissä. Ensin kertoja hakee kerrottavaa asiaa mielessään, luottamus muihin osallistujiin on harkinnan alla. Esityksen alkaessa jännitys muuttuu, kun omaa elämää kuvataan. Usein kertojat kuvaavat oloaan kevyemmäksi tai liikuttuneeksi. Esityksestä poistutaan ollen samanaikaisesti rentoutuneita ja tarmokkaita ja toisillemme tutumpia. Esitys on aina spontaani. (Fox 1999, 16–18.) Tarinateatterin rituaalien avulla erilaisten näkökantojen omaavien ihmisten on mahdollista kuunnella toisiaan. Rituaalit, poistaessaan normaalin järjestyksen, tarjoavat väylän luovuudelle (Fox 1999, 20).

Esityksen käsite sisältää vuorovaikutuksen samanarvoisten kesken. Tarinateatteriesityksessä ovat kaikki asiantuntijoita. Kaikilla meillä on mielessä tarinoita, joihin sisältyy mahdollisia vastauksia. Tarinateatteri perustuu samanarvoisten välillä tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Se sisältää uskon, että jotain hyvää seuraa siitä jos voimme puhua ja kuunnella toisiamme tällä syvällisellä tasolla. (Fox 1999,15.)

3.6 Taide kulttuuri ja hoivatyö

Fyysinen terveys on tärkeää. Hyvinvoinnin kokonaisuuteen liittyy erottamattomana sana mieli. Mielen hyvinvoinnilla on vaikutusta myös fyysiseen terveyteen. Kulttuurilla ja taitella on positiivisia vaikutuksia henkiseen vireyteen ja hyvään oloon, läpi elämän. (Lehtovirta 2010, 11.) Gran kirjoittaa pohjoismaisista hyvistä käytännöistä, liittyen taiteeseen osana terveydenhuoltoa. Esimerkkinä Kultur Skåne, joka on vuodesta 2006 kouluttanut henkilökuntaa ja kehittänyt eri kulttuurimuotoja. Pyrkimyksenä parantaa elämänlaatua, vähentää hoitoisuutta sekä saada kulttuuri tasa-arvoiseksi osaksi hoivatyötä. Kulttuuria hoivatyössä ovat muun muassa taide, teatteri, laulu, tanssi, musiikki, puutarhanhoito. (Gran 2010, 21.)

Johtajalla on vaikutusvaltaa henkilökunnan luovuuteen. On vielä paljon hoitajia, jotka jättävät töihin tulesaan luovuutensa ammattiroolin alle, vanhat ajatukset hoitotyön sisällöstä ovat tiukassa. Asenteet ovat vielä suurin este taide- ja kulttuuriselle hoivalle, vaikka henkistä hoivaa ja hyvinvointia korostava kokonaisvaltainen ihmiskäsitys on yleistymässä vanhusten hoivassa. Luovuus tulee näkyä jo hoitotyön lähtökohdissa. (Hinttala 2010, 26–27.) STM loppuraportti ja Kaste II -ohjelma tuovat esiin taiteen merkityksen vanhustyössä, niin työntekijöiden kuin asukkaiden näkökulmasta. Taiteen ja kulttuurin voima todentuu erityisesti vanhustyössä (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 7.)

Taiteella on monia positiivisia vaikutuksia niin asukkaisiin, hoitajiin kuin koko yhteisöön. Haasteena nähdään taiteen aseman määrittelemättömyys hoivatyössä, se nähdään vain ylimääräisenä kivana, joka aiheuttaa hoitajille lisätyötä. Keskustelemattomuus muusta kuin juuri perushoitotyöhön liittyvästä määrittelee hoitoyhteisön arvoja ja alentaa taiteen merkitystä osana yhteisön toimintaa. (Engström 2013, 21 - 36). Esimerkiksi laulamisella on kokonaisvaltainen vaikutus ihmisen hyvinvointiin, niin mielen kuin kehon puolella. (Mustalahti 2006, 68 – 72). Työtään voi siis hyvin tehdä esimerkiksi laulellen ja pitää mielessään jo useamman kerran esiin tullut seikka, jonka mukaan hyvinvoiva työntekijä tukee asukkaan hyvinvointia.

Elämäntilanteen haavoittuvuus kohdassa ihminen on vastaanottavainen uusille mieltä korjaaville kokemuksille. Taide nostattaa tunteita, hyviä sekä raskaita. Taide kohtaa ihmisen elämänsä aikana, pysäyttää tarvittaessa, voi auttaa vaikeiden siirtymien yli (Mustalahti 2006, 83 – 84.)

Taiteesta löytyy myönteinen yhteys henkisiin ja laadullisiin asioihin, esimerkiksi kokemuksellisuus, tunteet ja mielen voimavarat (Lintunen 2011, 11). 2000-luvun pyrkimyksestä luopua byrokratiasta, kehittää hoivatyötä ja sen itseohjautuvuutta, päädyttiin päinvastaiseen tulokseen. Byrokratia voi hyvin ja ruokkii itseään, jolloin hoivatyön asiakkaasta tulee hoivatyön ikävä sivutuote, passiivinen vastaanottaja. Tuttu on turvallista ja niin kaikki byrokraattista sirusta uhkaava torjutaan helposti (Lintunen 2011, 70).

Taide taiteen vuoksi passivoi samoin, kuin hoiva hoivan vuoksi. Yhteisötaide ja soveltavat menetelmät rikkovat byrokratiaa. Samalla niiden koetaan uhkaavan perinteistä työtä ja asemaamme työssä. (Lintunen 2011, 71–72.) Taiteen tuottoa kyselyn tulokset antavat kuitenkin rohkaisevaa palautetta kulttuuri- ja

taideprojektien vaikutuksesta työyhteisöihin. Työstressi ja häiritsevät kuppikunnat ovat vähentyneet. Tiedonkulku ja työhyvinvoinnin tukeminen on parantunut. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 24.)

3.7 Hoivataide

Hoivataide on taidetta hoivakodeissa ja toisten tuen varassa asuville. Löytyy mielipiteitä hoivataiteen tarpeellisuudesta puolesta ja vastaan. Vanhuudenleppoa tarjotaan usein osallisuuden sijaan. Monen arki kostuu roolittomasta toimettomuudesta, vastoin yleistä odotusta. (Päivärinta 2015.)

Taidelähtöinen luova osaaminen on organisaatioiden ja työelämän tulevaisuuden menestystekijä. Taide- ja kulttuurilähtöisellä ajattelulla voidaan uudistaa toimintakulttuuria. Sijoitukset ja interventiot taide- ja kulttuurilähtöiseen toimintaan lisäävät työhyvinvoinnin lisäksi organisaation innovaatiokyvykkyyttä ja oppimista, vaikuttaen näin tuottavuuteen. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 19 - 20.) Painopisteen siirtäminen ongelmien hoidosta kokonaisvaltaiseen hyvinvoinnin edistämiseen ja ongelmien ennaltaehkäisemiseen löytyy Kaste II -ohjelman tavoitteista (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2012, 18).

Ihminen tarinansa kertojana käy läpi omia elämänvaiheitaan ja selventää näin itselle ja muille paikkaansa ja olemassaolonsa mielekkyyttä (Mustalahti 2006, 76). Hoivatyössä kohdataan ihminen usein kehollisuuden kautta. Se on perinteisesti helpommin mitattavissa ja havaittavissa kuin henkinen hyvinvointi. Lähtökohtaisesti voi ajatella henkisen hyvinvoinnin olevan kuitenkin vähintään yhtä tärkeä kuin edellä mainitut kohtaamistavat. Etenkin kun tiedetään elämänkulun mukanaan tuomien mielen stressien voivan aiheuttaa ongelmia kehollisuudessa. Ihminen on aistiva, muistava ja tunteva elämänsä loppuun asti. (Mustalahti 2006, 8.)

Keskeistä useissa taidelähtöisissä projekteissa on oman olemassaolon ja sen merkityksen vahvistaminen tai löytäminen. Vanhustenhuollon piirissä sekä muistisairaiden kuntoutuksessa taiteellisia menetelmiä on hyödynnetty juuri hoivataiteen nimissä. Hoivataide nähdään vielä pitkälti taiteilijoiden toimintana, osana heidän työnkuvansa muutosta. Taidelähtöiset menetelmät auttavat koh-

taamaan ihmisen ihmisenä, samaistumaan hänen tilanteeseensa, jolloin menetelmistä tulee eettisiä tekoja. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 35, 37.)

Kulttuurituottaja Jaana Gummerus (2015) ottaa blogissaan kantaa hoivataiteeseen. Hoivataide-sanana käyttö on saanut kritiikkiä, taidetta ja hoitotyötä ei haluta rinnastaa. Pelottaa, lähtevätkö hoitajat tekemään taidetta tai toisaalta pitääkö taiteilijan ottaa hoidollista vastuuta. Kyse on kyvystä ja halusta laajentaa ammattiroolia, niin taiteilijoilla kuin hoitotyön tekijöillä. Arkea vahvistavassa taidetoiminnassa on kyse taidelähtöisiä menetelmiä käyttäen lisätä yhteisöllisyyttä, itseilmaisua, kommunikointia, elämän aistimista tasa-arvoisesti. Taidetta ei voi määritellä, kukin toimii tavallaan eikä se ole keneltäkään pois, pohjaa Gummerus.

3.8 Elämänkulku ja elämänlaatu

Elämänkulku on määritelty toisiaan seuraaviksi ja limittäisiksi sarjoiksi sosiaalisesti määrittyneitä tapahtumia ja rooleja, joihin yksilö osallistuu ja joita hän toteuttaa elämänsä aikana. (Virtanen 2013, 592.) Mustalahti kuvaa ihmistä elämänmatkalaiseksi, joka kantaa mukanaan menneisyyttään kulkien kohti tulevaisuuttaan. Tulevaisuus on siis aina edessä. Ei ole pysähtynyttä aikaa jolloin olemme vanhoja. On vain aikaa joka kulkee ja toivottavasti kohtaamme kulkiessamme ihmisiä, jotka arvostavat kulkuamme tässä hetkessä ja kohti tulevaisuuttamme. (Mustalahti 2006, 13.)

Elämänlaatu on laaja käsite. Yhteiskuntatieteilijä Jänström tutkimuksessaan ”En tiedä, mitä ne ajattelee mun kohtalokseni” on päätenyt tuloksiin, joiden mukaan geriatriseen sairaalaan siirtyneet vanhukset kertoivat etteivät ole osallisia omia asioitaan koskevissa päätöksenteoissa. Ettei heidän toiveitaan edes kysytä ja liikkumista rajoitetaan. Osallisuus on tärkeää, koska ilman osallisuutta ei saada tietoa. (Jänström 2011.) Perustavanlaatuisiksi kysymykseksi nousee, voiko toisen ihmisen elämänlaatua arvioida luotettavasti katsoessamme asioita aina oman arvomaailmamme, ikämme ja taustamme näkökulmasta (Räsänen 2011, 73).

Katja Mäkelä on vertaillut pro gradu -tutkielmassaan suomalaisia ja tanskalaisia tutkimuksia elämänlaadusta ja löytänyt eriävän näkökulman elämänlaadun

tarkasteluun. Suomalaisissa tutkimuksissa elämää tarkastellaan enemmän toimintakyvyn puutteiden kautta, joka johtaa siihen, ettei vanhus ole osallinen oman elämänsä ratkaisuihin. Työntekijä ja organisaatiokeskeisyys näyttäytyivät mahdollisina esteinä tanskalaiset tutkimukset sen sijaan käsittelevät elämänlaatua tosiasiana, elämään sisältyvänä. (Mäkelä 2013, 12.)

Mäkelä esittelee tanskalaista vanhuspedagogiikkaa ja esittää sosiaalipedagogiikan olevan sitä lähin suomalainen vastine. Vanhuspedagogiikka pyrkii tavoitteidensa kautta toteuttamaan optimaalista elämänlaatua. (Mäkelä 2013, 14–15.) Sosiaalipedagogisen toiminnan avain on kasvattaminen yhteisöä varten, yhdessä toimiminen (Ventola & Renlund 2005, 35).

3.9 Dialogisuus

Dialogisuus on kuuntelevaa vuoropuhelua, sen käymisen edellytyksenä on aito kiinnostus toisesta ihmisestä ja avoimuus vaihtoehdoille sekä valmius näkökulmien muuttamiseen. Onnistunut dialogisuus luo tilaa sitoutumiselle ja innostuneisuudelle, samalla se antaa mahdollisuuden uusille näkökulmille. (Juuti 2013, 136–139.)

Burbules kritisoi dialogin yleistä ajatusta, jossa dialogia pidetään ideaalina keskusteluna, tasapuolisena ja molempia osapuolia hyödyttävänä. Dialogin kehittämisessä tärkeiksi nousevat totuudellisuus ja vilpittömyys, kuunteleminen ja järkevyyt. Vertaus hyvään tennispeliin, jossa vuoro vaihtuu pelaajalta toiselle, kuvaa dialogia. Voittona on mielihyvä asioiden loksahaessa paikalleen. Perimmäisenä tarkoituksena eroavaisuuksien esilletuominen ja niiden ymmärtäminen ja selittäminen, ei häivyttäminen. (Koskinen A, K. 2010.)

4 HOIVATAIDETTA TARINOIN -PROJEKTIN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Hoivataidetta tarinoin -projektin tarkoituksena on vaikuttaminen vallitsevaan hoitokeskeiseen hoivakulttuuriin sekä samalla lisätä työn iloa, jota perään kuultaa Monahan (2011). Jalostaa hoitajan innostusta toimivaksi työmenetelmäksi – hoivataiteeksi. Tarjoamalla ajateltavaa hoiva- ja ihmistyön tekijöille sekä laajentaa samalla omaa ymmärrystä ihmistyön ammattilaisena. Kokeilemalla hoivatyön käytännössä, edistääkö Hoivataidetta tarinoin -projekti osaltaan hoivataiteen kiinnittämistä osaksi arkeen aktivoivaa hoivatyötä.

Hoivatyön muuttuminen sallivaksi ja yksilölliseksi vaatii rohkeutta hypätä pois byrokratian pyöryksestä. Byrokratiasta irtaantumisen yritykset eivät ole helppoja (Lintunen 2011). Tarvitaan lujaa uskoa ihmisyyteen ja halua olla toisen ihmisen elämässä mukana aarteen etsijänä, tukijana ja mahdollistajana. Se vaatii tutustumista, avoimuutta, sallivuutta, jo mainittua rohkeutta, iloa ja heittäytymistä tuntemattomaan. Vanhuus on tuntematonta, paitsi niille, jotka sitä elävät. Miksi ei kysytä asiantuntijoilta sen sijaan, että koetetaan tietää toisen puolesta?

Laki toimintakyvyn tukemisesta (28.12.2012/980) tarkoittaa raja-aitojen kaatamista ja perinteisestä hoivatyöstä luopumista. Tehostetussa palveluasumisessa asukkaat ovat paljon hoivaa ja tukea tarvitsevia, jolloin helposti unohtuu ihminen hoivan alle. Hoivataidetta tarinoin -projekti pyrkii tuomaan esille ihmisen elämäntarinoineen, nostaen asukkaat tunnustetuiksi, ainutkertaisiksi yksilöiksi, pelkästään tunnistettujen hoiva-asukkaiden massasta. Tunnustaminen on Jyrkämän (2013) mukaan ihmisyyden ja elämänhistorian ja tulevaisuuden pyrkimysten tunnustamista sekä toimia niiden tukemiseksi. Ennakkotiedoista ja oletuksista, jota tunnustaminen pitkälti on, ja joka ruokkii hoivabyrokratiaa, kuljetaan matkaa kohti asukkaan tunnustamista.

Yleisenä hyötynä on inhimillisyyden ja ihmisyyden esiintuominen, mahdollisuus tulla nähdyksi ja kuulluksi, todesta otetuksi. Hoitajien luova mukaan heittäytyminen tuo hoivayhteisössä esille ihmisyyttä, rohkeutta ja iloa, antaen mahdollisuuden luovuudelle, jota ihmistyö tarvitsee. Läheisten mukana olo tuo lisää voimaa asukkaan tunnustamiseen.

Lyhyen aikavälin tavoitteet

1. Aktiivinen arki asukkaille sekä samalla tutustuttaa hoivayhteisön jäseniä toisiinsa
2. Kokeilla käytännössä, kuinka hoivataidetta tarinoin -projekti osaltaan edistää hoivataiteen kiinnittämistä osaksi hoivatyötä
3. Tarinoiden ja muistelun sekä niitä aktivoivien menetelmien käyttöönotto esimerkkinä hoivataiteesta työmenetelmänä
4. Tuoda esille näkökulmia ja esimerkkejä, mitä osallistava hoivataide voi hoitajien työskentelyssä olla

Pitkän aikavälin tavoitteet

1. Hoivataide osaksi hoitajien toteuttamaa hoivaa, ei ainoastaan ammattitaitelijoiden toteuttamaksi

2. Työnilon lisääminen hoivatyöhön
3. Osallistava yhteistyö taiteen ammattilaisten kanssa
4. Lisätä keskustelua päättävän tahon kanssa, mitä asukaslähtöinen hoivatyö on

5 HOIVATAIDETTA TARINOIN -PROJEKTIN TOTEUTUS

5.1 Lähtökohtien toteaminen

Nähdäänkö tehostettu palveluasuminen sairaiden, kotona selviytymättömien ihmisten lyhytaikaisena säilöntäpaikkana. Voidaanko se nähdä kotina, jossa voi jatkaa ihmisarvoista ja merkityksellistä elämää, kukin voimavarojensa mukaisesti. Kotina johon läheiset ja ystävät ovat tervetulleita ja jossa tunnistamisen sijaan tunnustetaan asukas, kuten Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015 ohjelman loppuraportti esittää. Toteutetaan hoivatyötä ilon, luovuuden ja hetkeen heittäytymisen kautta. Tästä sai alkunsa Hoivataidetta tarinoin -projekti.

Hoivakodissa, johon opinnäytetyö on tehty, vaihtui toimija, hoitajat vaihtuivat. Asukkaat jäivät vuokra-asuntoihinsa. Kaupungin toimintana toteutettu tehostettu palveluasuminen siirtyi sovitusti yksityiselle toimijalle. Tilanne oli ennalta asukkaiden läheisten tiedossa, silti se toteutuessaan aiheutti suurta epätietoisuutta ja epäilystä etenkin asukkaiden läheisissä. Epävarmuus siirtyi asukkaille asti. Uusi henkilökunta koki paineita monelta taholta sekä riittämättömyyttä ja väsymystä vaatimusten ristitulella. Stressaavan aloituksen myötä perinteiset hoitorutiinit, jotka ovat selviytymiskeino myös Monthan (2011) mukaan, alkoivat muodostua tärkeiksi.

Hoivakodissa on 15 asukasta. Nyt vuoden jälkeen aloituksesta, alkuperäisiä asukkaita on enää kaksi. Se kertoo useimpien tehostetun palveluasumisen piiriin tulevien olevan jo hyvin iäkkäitä ja monisairaita.

Vakituista henkilökuntaa on kahdeksan, kaikki naisia. Työtiimistä on yksi jäsen vaihtunut aloituksen jälkeen. Henkilökunnan ikäjakauma on 20 ja 60 vuoden välillä. Hoitotiimiin kuuluvat tiiminvetäjä, sairaanhoitaja sekä lähihoitajat. Kaikki hoitotiimin jäsenet tekevät asukastyötä. Tiiminvetäjällä on lisäksi omat vastuunsa. Sairaanhoitaja vastaa kodin lääkehoidosta. Hoitajilla on kullakin kaksi omaa asukasta, joiden asioiden sujumisesta huolehtivat ja ovat päävastuussa.

Lisäksi hoitajilla on omia vastuualueita, joilla kodin toiminta mahdollistuu. Palvelutalossa on neljä samankokoista kotia. Talolla on yksi johtaja, joka toimii koko henkilökunnan esimiehenä.

Ennen toiminnan aloittamista työnantaja järjesti hoitajille viikon perehdytyksen. Perehdytyksessä tuotiin voimakkaasti esille mahdollisuutta toteuttaa uutta gerontologisen hoitotyön hoivakulttuuria, josta kirjoittaa myös Räsänen (2011). Yllättävää oli, että heti toiminnan alussa, hoivatiimin jäsenet asettuivat omiin vanhoihin tapoihinsa. Huomaamattamme hoivayhteisöstämme tuli suorittamiseen painottuva, asukkaiden ollessa hoivan kohde. Usean asukkaan läheiset koettiin hoitajien taholta haastavina ja voimia kuluttavina.

Tästä lähti ajatus, kuinka saada hoivayhteisön jäsenet tutuiksi toisilleen. Lisätä hoivayhteisöön iloa luovuutta ja hetkeen heittäytymistä, sekä ravistella lempeästi yhteisöä perinteisen hoivatyön vanhoista kahleista. Hoivataidetta tarinoin -projektin keinoin oli tarkoitus aktivoita asukkaita, saada esiin elämäntarinoita ja valjastaa tarinoiden voima ihmisen todeksi tulemisessa ja tunnustamisessa.

5.2 Toimintamalli

Hoivataidetta tarinoin -projektissa kuljetaan hoivakodin yhteisöllistä polkua, kohti osallistavampaa, tuntevampaa ja sallivampaa yhteisöä. Ideana on tutustua hoivayhteisön jäseniin tarinoiden kautta, lisätä työn iloa ja luovuuden käyttöä hoivatyössä. Lopuksi palautetaan eri menetelmin koottuja tarinoita hoivayhteisöön takaisin, sovelletun tarinateatteriesityksen avulla. Kooten tarinoita konkreettisesti kuultavaksi ja nähtäväksi kokemukseksi, joiden kautta on mahdollista omien muistojen ja tunnekokemusten on mahdollista aktivoitua, Fox (1999).

Tarinateatterista poiketen tarinat kerätään etukäteen, polkua kulkiessa. Käyttäen tarinoiden keruun apuna erilaisia aktivoivia toimia, joista on kerrottu tarkemmin menetelmä osiossa.

5.3 Hyödynsaajat ja osapuolet

Hyödynsaajia ovat kaikki hoivayhteisön osapuolet. Asukkaat hyötyvät voidessaan elää omannäköistä elämää ja tuntea olevansa hyväksytyjä ja arvokkaita, muutenkin kuin vain esitteissä ja puheissa, joita hyvästä hoivasta lausutaan.

Läheiset hyötyvät saadessaan huomata rakkaimpiensa olevan hyvässä kodissa, johon heillä on helppo tulla ja jossa heidät otetaan vastaan tervetulleina ja odotettuina vieraina.

Hoitajat hyötyvät voidessaan olla ihmisiä ammattiroolinsa kanssa, uskaltautuessaan vapauttamaan itsensä olemaan ihminen ihmisen rinnalla, erehtyväänkin, mutta aina oppimiseen pyrkivä. Työuupumuksen sijaan on mahdollista antaa itsensä nauttia laulusta, tanssista, tarinoista, siis tehdä työtään laulellen, jota suosittelee myös Mustalahti (2006). Tarinallinen työote auttaa hoitajaa kulkemaan polkua asukkaan ja hänen läheistensä tasavertaiseen kohtaamiseen. Näin annetaan mahdollisuus toimijuudelle ja osallisuudelle. Hoitotyön opiskelijat hyötyvät saadessaan kokemuksen osallistavasta ihmisen kohtaamisesta sekä tietoa hoivataiteesta työväliseenä

Työnantaja hyötyy kodin hyvästä ilmapiiristä, koska ilmapiiri vaikuttaa työssäjaksamiseen. Työssäjaksaminen vähentää sairaspäiviä. Hyvä maine työnantajana ja työpaikkana mahdollistaa rekrytoinnin sujumisen. Hyvä maine hoivapaikkana vähentää ristiriitoja asiakastyössä.

Kaupunki palvelun maksajana voi olla varma laadukkaan ja monipuolisen hoivatyön toteutumisesta. Yhteiskunta saa jäsenilleen, jotka eivät enää tule toimeen kotona maksimaalisen kotiavun turvin, laadukkaan ja lainmukaisen hoivavapaikan.

5.4 Resurssit ja kustannukset

Hoivataidetta tarinoin -projektin toteuttamispaikka oli tehostetun palveluasumisen hoivakoti fyysisine tiloineen. Työnantaja oli antanut suostumuksen käyttää työaikana lauantai-iltapäiviä yhteisiin tarinankeruuhetkiin. Toki tarinoita kerättiin kaiken aikaan työn ohella, hoivataide hengen mukaisesti. Hoivataidetta tarinoin -projektin lopputuotoksen, eli sovelletun tarinateatterin, toteutukseen osallistui kolme muuta kodin hoitajaa sekä ulkopuolinen videokuvaaja. Videointi tapahtui digikameralla, ja siksi tallenteen kuvan ja äänen laatu olivat heikot.

Rahallisia kustannuksia koko projektista on ollut yhteensä 125 €, joista 45 € käytettiin ”Me Mehtolaiset” sovellettu tarinateatteri valokuvakirjan valmistukseen. DVD-levyt, johon esitys ja leikattiin, ja valokuvat tallennettiin, maksoi 20 €. Kaikki osallistujat tekivät vapaaehtoistyötä. Kukkamateriaaleihin kului 10 €,

asetelmattiin joita tarvittiin 2 kpl, kului 5 €. Liimakangas mielialatauluun maksoi 5 €, canvas-työkalupohja lisäsi kuluja 30 €, vanu maksoi 10 €. Kankaat tilkkujen leikkaamista varten saatiin keräyksellä. Matkakustannukset sekä laminointikustannukset laitettiin opiskelun kustannuksiksi.

5.5 Riskit

Riskinä oli hoivatiimin kokevan yhteisöön jo muodostuneista rutiineista poikkeaminen uhaksi tai tarpeettomaksi. Tilat osoittautuvat sopimattomiksi toiminnan toteuttamiseen. Asukkaita tai heidän läheisiään tai hoitajia ei saada mukaan toimintaan. Opinnäytetyön tekijä väsy.

Riskeistä toteutui osittain hoitajien ja läheisten mukaan saamisen vaikeus. Osa hoitajista koki toiminnan vieraaksi itselle, alussa joutui pyytämään esimerkiksi hoitajien kahvipöytäkeskustelun hiljentämistä lukutuokioiden ajaksi. Tosin ajan kuluessa lähes kaikki osallistuivat ainakin kuuntelijan ja kahvinkeittäjän rooleissa. Aktiivisia läheisiä oli kaksi ja lisäksi pari muuta satunnaista osallistujaa. Läheisistä kaksi kertoi toiminnan olevan tärkeää.

Fyysiset tilat tuottivat aluksi haasteita. Keittiö ja oleskelutila, jossa on televisio, ovat yhteistä tilaa, se toi rauhattomuutta. Toiminnan sijoittaminen ilta-aikoihin rauhoitti tilannetta. Toiminnan vakiintuessa televisio sai jäädä ja koti rauhoittui toiminnan ajaksi. Sovellettu tarinateatteri esityspäivä ja -aika olivat etukäteen sovittu. Vain yksi asukas protestoi television sulkemista, hän ei tullut yleisöksi, vaikka oli tarinointiin osallistunut. Jälkeenpäin tv:stä DVD:tä esityksestä katsottaessa hän oli paikalla sekä tutustui esityksestä tehtyyn valokuvakirjaan. Näin kaikille elämäntarinoitaan jakaneille saatiin kerrotut tarinat todennettua.

5.6 Suunnittelu ja eteneminen

Ensimmäinen kysymys oli, kuinka tarinat palautetaan katsojille ja kuulijoille. Toinen kysymys oli, onko mahdollista saada tarinoita esitystilanteessa. Mietinnän jälkeen parhaaksi vaihtoehdoksi jäi tarinoiden keruu etukäteen. tarinat palautettaisiin niiden kertojille ja muille kuulijoille sovelletun tarinateatteri -esityksen kautta. Esitysmuotoja olivat tarinoiden luenta, runot, laulut ja spontaani esittämisen. Esiintyjien spontaaniutta ylläpitämään kehitettiin tarinaliuskat, joi-

hin kirjoitettiin sanasta sanaan kertojan kertomus. Tarinaliuskat laitettiin aiheen mukaisiin pusseihin, joista ne nostettaisiin ennalta määräämättömässä järjestyksessä. Etukäteen ei tekstejä tai esityksiä harjoiteltu.

Esitystä, eli tarinoiden palauttamista miettiessä epäusko toteutumisesta oli mielessä monta kertaa. Ensimmäinen vaihtoehto, nukketeatteriesitys, poiki tilaisuuden tutustua nukketaiteilijaan, nukketeatteriin, sekä saada taitelija esiintymään hoivakotiin. Nukketaiteilijan esiintymisen ehtona oli teettää opinnäytetyön tekijällä käsinukke, tavoitteena päästä paremmin sisälle nukketeatteri maailmaan. Nukesta tuli liikunnallinen ja alkuperäisenä sen tehtävänä oli osallistua hoivakodin jumppahetkiin ohjaajana. Tehtävä tuli täytettyä ja liikunnan-ohjaaja on valmis (Kuva 2).

Kuva 2. Käsinukke on valmistunut tutustumiskäynnin oppien pohjalta

Sopimukseen kuului myös osallistua nukketaiteilijan kanssa nukketeatteri-esitykseen. Roolina oli Kolme pukkia -tarinan sillan alla asuva peikko. Esiintyminen toteutui paikallisen vammaisyhdistyksen pikkujoulujuhliissa. Kokemus opetti heittäytymistä ja lisäsi esiintymiskokemusta sekä näytti yhden toimintatavan tarinoiden palauttamiseen.

Ajatus enemmän aikuismaisesta tarinoiden palauttamisesta kiehtoi. Gerontologia-lehdestä 28 (2), 67- 80, 2014, silmiin osui Lea Hennalan artikkeli Radikaaleja innovaatioita vai pieniä tekoja – ikäihmisen ääni kotihoidon palvelujen

uudistamisessa. Siinä kotihoidon asiakkaiden ääni pyrittiin saamaan kuuluviin tarinateatterin voimin.

Ensimmäisenä otettiin yhteyttä paikalliseen tuttuun teatteriohjaajaan, joulukuussa 2014. Hän oli valmis osallistumaan tarkkailijana ja suositteli tarinateatteria ohjannutta kollegaansa. Neuvottelut käytiin sähköpostitse, eivätkä tuotteet toivottua tulosta. Tässä kohdin alkoi olla epätoivoinen olo, mistä saada näyttelijät ja ohjaaja projektiin.

Seuraavaksi otettiin yhteyttä Hennalan artikkelissa mainittuun Lahden tarinateatteriin, tavoitteena saada yhteistyö vapaaehtois pohjalta käyntiin. Samalla otettiin yhteyttä tutkijaan (Hennala), jonka artikkeli oli aikaan saanut innostuksen tarinateatteria kohtaan.

Tarinateatterilaiset eivät ilman rahallista korvausta osallistuneet projektiin, joten se vaihtoehto oli hylättävä. Yhteistyöpyyntö Lahden tarinateatterin kanssa tuotti kuitenkin tapaamisen heidän yhden jäsenensä kanssa. Tapasimme ja virittelimme yhteistyötä, joka ei päässyt suunnitelmien mukaan käynnistymään avoimen AMK:n kurssin peruuduttua. Tapasimme vielä toisen kerran työn tilanneella hoivakodilla, jolloin palaverissa oli mukana myös talon johtaja. Tapaamisistamme sain innostusta ja ideoita, sekä yhteistyölinkin tulevaisuuteen. Paras anti viimeisestä palaverista oli ehkä johtajan kysymys: Oletko kysynyt työkavereilta haluavatko he olla mukana toteutuksessa? Siinä oli työn opinäytetyön tekijällä peilinkatsomisen paikka, etenkin puhuttaessa ennakkoluuloista.

Tutkijan tapasin, Lahdessa, hän oli kutsunut mukaan Tarinateatteri-ohjaajan sekä Tikutus-hankkeen vetäjän. Lahden palaveri antoi paljon ideoita ja takaportin oletettuun esiintyjävajeeseen. Aina on mahdollista kertoa tarinat takaisin sadun muotoisina tai kolmannessa persoonassa.

Tarinateatteri tarinoiden palauttamisen menetelmänä alkoi tuntua aina vain sopivalta, ja vielä kun lisää eteen liitteen sovellettu, voi siitä muokata mieleisensä. Improvisaation, eli ennalta harjoittelemattomuuden kyseessä ollessa tuotos on vapaa.

Esityspäiväksi varmistui lauantai 28.2.2015. Sähköpostikutsut lähtivät 16.2.2015, kaksi viikkoa ennen esitystä. Esityspäivästä laitettiin ilmoitus myös kodin seinälle. Tarinoiden keruuta ja esitystä oli läheisille mainostettu koko

projektin ajan. Jokaisen asukkaan huoneeseen oli viety ennen projektin alkamista tammikuun 2015 alussa esite, jossa esiteltiin projektin tarkoitusta. Tarinoittamis-lauantaita oli kaikkiaan seitsemän.

5.7 Hoivataidetta tarinoin -projektin aktivointi- ja muistelutusmenetelmiä

5.7.1 Nukketeatteriesitys

Vierailu nukketaitelijan luona 22.10.2015, tuotti hyväntekeväisyyspohjalta nukketatteri-esityksen. Kohdeyleisönä oli tehostetun palveluasumisen neljä hoivakotia. Esitys toteutettiin 1.11.2014 yhdessä kodeista. Katsojia oli paikalla lähes viisikymmentä, läheisiä vain yhdestä kodista sekä kahdeksan hoitajaa. Esitys oli alkumainos tulevalle Hoivataidetta tarinoin -projektille.

Nukketaitelija esitti runoja, lauloi, kertoi murretarinoita sekä nukketatteria. Esiintyminen oli osallistava, läheisiä saatiin esitykseen mukaan. Esitys kesti tunnin ja sen jälkeen oli teatterikahvit. Esitystä muisteltiin hoivakodilla pitkään ja vaikka suosio oli suuri, vahvistui entisestään oma ajatus, että sadunomainen nukketatteri ei ole tuleva tarinoiden palauttamisen väline.

5.7.2 Yhteisökokous

Aloitimme Hoivataidetta tarinoin -projektin polun yhteisökokouksella. Tavoitteena oli yhteisen pöydän ääressä jutella ja miettiä, mitä tarvitaan että kaikilla olisi hyvä olla. Ensimmäisenä tehtävänä oli saada asukkaat yhteisen pöydän ääreen. Siihen luontevammin tuntui sopivan iltapäivän kahviaika ja keittiön iso ruokapöytä, jossa kaksi pöytää oli jo yhdistyneenä. Saadaksemme isomman tilan lisättiin kokonaisuuteen vielä yksi pöytä. Pöytäjärjestelyjä on hyvä miettiä etukäteen yhteisön toiminnan kannalta, etenkin jos asukkaisiin kuuluu paljon muistisairaita, joille pysyvyys on tärkeä turvallisuuden tuottaja.

Pelkkä keskusteleminen tuntui olevan vaikeaa saada aloitettua. Kun mielipiteitä kysyttiin, niiden ilmaiseminen ei ollut luontevaa. Olimme vielä vieraita toisillemme. Tuloksena kokouksesta saatiin kuitenkin selville, että osa asukkaista haluaa ehdottomasti osallistua tuleviin eduskuntavaaleihin. Kaikki asukkaat eivät olleet toisensa silmissä tasavertaisia. Muistisairautta ei ymmärretty sairaudeksi, vaan huonoksi käytökseksi. Yleisesti ottaen kotia ja siellä asumista kohtaan oltiin myönteisiä, oltiin jopa sitä mieltä, etteivät tänne kaikki pääse ja ne jotka eivät halua tällä olla saavat mieluusti lähteä pois. Läheisistä

osallistui kaksi, hoitajat eivät osallistuneet. Keskustelun herättämänä käytiin kodissa jälkeinpäin monta keskustelua siitä, mitä ovat muistisairaudet ja miten eri sairaudet ihmiseen vaikuttavat.

5.7.3 Tarinoita kahvitellen, aiheena ”Mikä tekee kodin”

Polkua kulkemassa oli kahdeksan asukasta 15:sta, yksi läheinen sekä kolmijalkainen Lilli-koira. Paikka ja aika olivat samat kuin edellisellä kerralla. Alun virittelyssä luettiin Tellervo Koiviston päiväkirjaa, joka arkisuudessaan ja elämän läheisyydessään on hyvä keskustelun virittelijä. Unohtaa ei voi tietenkään kirjoittajan statusta tasavalan presidentin puolisona. Tellervon elämää kuunnellussa muistui oman elämän tapahtumia mieliin. Seuraavassa on muutamia päiväkirjaluennan kuulijoissa herättämiä ajatuksia:

Kaksitoista vuotiaana läksin kotoa ja ensimmäiseen paikkaan kun menin, äiti sanoi ettei siellä tarvi olla jos on paha olla.

Toiset suhtautuu myönteisesti, toiset kaipaa kotiin – siviilikotiin.

Onhan tämä koti vähän erilainen kuin se perinteinen koti. Jokaisella on omat elämäkokemukset, omat tavat ja oma käsitys kodista. Sovittelua kun erilaiset ihmiset asuvat yhdessä. Miten sen onnistuu sen hyvän olon ja sen kodinomaisuuden luomaan että viihdytään?

Nii se koti, se on varmaan ja semmoinen asia, kun jokaisella on se lapsuudenkoti ja sit on se seuraava vaihe, kuka menee opiskelemaan tai naimisiin ja sit on sellanen koti. Ja sit jos on ollu naimisis ja lapset lähtee pois sieltä kotoa, nii kun sinne jää kahdestaan tai sit jos puoliso kuolee ja jää yksinään. Nii ne koditkii on kaikki eri elämänvaiheis erilaisii.

Nii harvalhan on sellast tilannetta et se koti ois se yks ja sama. Maatalousyhteiskunnas se koti on ollu ehkä niin, että siel on asuttu vauvasta vaariin. Vaan nythän se kotikin muuttaa muotoaan ihan eri lailla. Nii et ennen oli ne yhet tietyt seinät ja siel oli se koti.

Päiväkirjamuotoisen kirjan lukeminen ja kuunteleminen oli hyvää virittelyä tarinointiin. Muistelu sai esiin tunteita ja hiljaisemmatkin jäsenet rohkaistuivat ilmaisemaan itseään. Kolmijalkainen Lilli-koira toi osaltaan iloa, ihmetystä ja rentoutta olemiseen, jopa myötätunnon ilmaisuja toisen oletettua kärsimystä kohtaan. Opinnäytetyön tekijä oli siviilivaatteissa, kokemus oli positiivinen.

5.7.4 Tilkutus mielialan kuvaajana

Polku jatkui ja työn alle otettiin mielialatilkutus kulkemaan mukana kaikissa tapaamisissa. Esivalmisteluina laitettiin, sisäisen tiedotuksen kautta, alkuun tilkkumateriaalin keräys. Vanhoja vaatteita ja liinakankaita saatiin leikattaviksi. Liimakangas hankittiin kangaskaupasta työn pohjaksi. Syvyyttä antamaan hankittiin vanua liimakankaan alle, sekä canvas-taulupohja lopputuotoksen valmistamiseksi seinälle laitettavaan muotoon. Työ aloitettiin tilkkujen leikkaamisella. Leikkuu osoittautui yllättävän monen asukkaan taidoksi. Tilkkujen koolla ja muodolla ei ollut väliä. Tilkkuja leikattiin innokkaasti alun empimisten jälkeen, mm. *”eihän näillä käsillä enää kykene, leikakkoon muut”*, kolmena päivänä lounaan jälkeen.

Jokaisella tapaamiskerralla oli tarkoitus miettiä, mikä väri kuvaisi sen hetkistä omaa mielialaa tai olotilaa. Jokainen osallistuja valitsi itsellensä sopivan värisen tilkun ja kertoi omin sanoin sen merkityksen. Seuraavassa on koottuna muutamia esimerkkejä merkityksistä:

No ei se oikein mukavakaan ole, mutta en minä punaista ota, no kunhan nyt joku on, no minä otan tost tollasen, miust on nyt vähä vaihtelevaa, ei ihan synkkää mut.

Otin ite keltasen koska oon nyt aika ilonen.

Tasasen harmaata.

Kaks vanhaa harmaata, mut seesteisiä, ollaan vähä varovaisii.

Mie otan tän, kun en oikeen vielä tiää, on vähä sekavaa.

Kun mie en tiää, semmonen mieli jotta siihen ei pysty mikää, se on vahva.

Hyvää oli rauhallinen ilmapiiri, paljon tarinaa. Konjakkiskoolauksin toivotettiin uusi asukas tervetulleeksi. Hoitajat osallistuivat kahvitukseen. Tilkutus vaatii paljon jälkityötä, liimakankaasta huolimatta toteutus vaatii vielä tilkkujen ompelun ennen taulun valmistumista. Parannettavaa oli, huomiotta tahtoivat jäädä puhumattomat asukkaat, miten heihin kontaktia, kuinka heiltä tarinaa. Kuvassa on mielialatilkkutyö, tilkut liimakankaan päälle koottuina, odottamassa ompelua. (Kuva 3.)

Kuva 3. mielialatilkutyö

5.7.5 Mielikuvasaunamatka

Polun varrelle osui sauna, joka lämmitettiin mielikuvilla. Osallistujia oli 12 asukasta sekä yksi läheinen, työvuorossa olevat hoitajat näyttivät seuraavan kiinnostuneina. Aistikokemuksiin oli haettu ennen mielikuvasaunamatkan aloitusta ämpärillinen lunta hoivakodin pihalta. Saunavasta tuotiin kotipakkasesta. Tervashampoo, kahvinmurut sekä kahvimylly tuotiin samoin mukana. Mikrossa lämmitettävä vehnälämpötyyny löytyi hoivakodilta. Seuraavassa kuvassa on kahvimylly, laatikossaan kahvipuruja, tuomaan kahvin tuoksua ja hajuaistille aktivointia. (Kuva 4.)

Kuva 4. kahvimylly

Mielikuvasaunamatka herätti osallistujissa omia saunamuistoja. Tuli myös esille epäilyksiä, onko kuviteltu saunominen lapsellista touhua. Läheinen oli aktiivisena mukana. Paljon muistelua pitkälle iltaan aiheesta ja aiheen vierestä

sekä vielä seuraavaan päivään, jolloin muisteltiin ”Mielipuolisaunaa”. Kodissa oli aistittavissa hyvä tunnelma, oli huumoria ja yhteenkuuluvuutta.

Toteutukseen on hyvä ottaa avustaja mukaan kierrättämään aistittavia tavaroita ja lämmittämään lämpötyynyä. Mielikuvasaunan aisteja stimuloiva ja muistelua aktivoiva vaikutus oli selkeästi nähtävissä. Seuraavaa kertaa varten otettiin osallistujien käsistä valokuvat.

5.7.6 Valokuvat omista käsistä, ”Mitä on tehty ja kaikkea voi vielä tehdä”

Polku jatkuu, edellisellä kerralla omista käsistä otetut valokuvat oli tulostettu hoivakodin tulostimella. Aluksi kuvista tunnistettiin omia käsiä, se osoittautui käsien omistajille helpoksi tehtäväksi. Valokuvia käsistä katseltiin ja muisteltiin samalla, mitä on käsillä tehty ja mitä vielä voi tehdä. Ensimmäinen kuva näyttää tarinaa työtä tehneistä, iän muovaamista käsistä (Kuva 5). Toisessa kuvassa ovat äidin ja tyttären läheiset kädet (Kuva 6).

Kuva 5. Iän taidetta

Kuva 6. Läheiset kädet

Valokuvia omista käsistä katsellessa mieleen nousi töihin, harrastuksiin, soitaan ja opiskeluun liittyviä asioita, joista seuraavassa muutamain esimerkein kerrotaan.

Rengastöitä tuli ensimmäisenä ja viimeisenä mieleen, mutta aina autojen kanssa ja nyt tulee painajaisia mieleen aina kun on liukasta. Tulee aina kiire töihin.

Minä oon vanhuksille ruokaa laittannu yli 30 – vuotta. Nuorempana hoitannu karjaa ja käsin lypsänny, siihen aikaan ei ollu koneita.

Viimeks kun mummo on kutonnu, siitä on nyt sellanen yheksän vuotta, nii oli 200 grammaa miesten sukkalankaa tota Nalle-lankaa ja mummo kuto ja kuto ja mulla on edelleenkin se sukka tallella. Piti tehdä niinku kaks parii yhtä aikaa, mut sit oli jo unohtunnu se nii hän kuto ne 200 grammaa yhteen sukkaan. Nii nyt meil on tosi hieno joulusukka. Se on jäännys viimeseks käsityöks.

Mie oli kolme päivää Harjus, menin harjoittelijaks sinne. Mut kun laittovat ajaan paskaa mie läksin kotii, rehtor otti puhutteluun, mut mie sanoin et osaan ajaa paskaa kotoonkii, nii mie lähen kotii ja läksin kans. Rehtori sano ettet sie mihinkää lähe kun oot tänne valittu. Mut minähän lähen ja läksin kans, laitton repun selkää ja läksin koti.

”Mitä voisi käsillä vielä tehdä?” -kysymys, tuotti idean istutustöistä tulevana keväällä. Mietittiin yhdessä, mitä tarvitsemme toteutukseen. Hankintalistaan laitettiin sinkkiämpärit, multaa, perunoita ja yrttien ja kukkien siemeniä. Mietintä herätti tulevaisuuden toiveita, joista seuraavassa pari esimerkkiä:

Saahaan uuet perunat. Jos Juhannuksena meinaa syyä, helmikuussa pitää istuttaa.

Lopuksi läheinen veti kaikille sormijumppaa laulun tahtiin. Läheisen osallistuminen spontaanisti toimintaan oli piristävää. Kaikki osallistujat ottivat osaa sormijumppaan, joka toistettiin vielä kaksi kertaa.

5.7.1 Kukka-asetelmien tekoa

Polulla etsimme estetiikkaa, kaunista silmäniloa kotiin. Mistä saisi edullisesti tarvikkeet? Saimme paikalliselta puutarhalta suuren kimpun myytäväksi kelpaamattomia, silti pöytäkoristeiden valmistukseen erinomaisia kukkia. Lisäksi ostettiin kaksi kukkatiiltä, joihin asetelmat tehtäisiin. Kukista maksettiin pieni rahallinen korvaus ja yhteistyö puutarhan suuntaan saatiin avattua.

Tavoitteena oli saada kodin jokaiseen kolmeen ruokapöytään kukka-asetelma. Alun empimisen jälkeen asukkaat uskaltoutuivat innostuneena mukaan. Asetelma kiersi pöytää, ja kaikki saivat laittaa kukkaset mielensä mukaan. Neuvoja ja ohjeita kuului, sekä ihailtavaa omasta näkemyksestä kiinni pitämistä. Parasta kukka-asetelmien teossa oli ilo lopputuloksista. Enemmistön asuk-

kaista ollessa muistisairaita, kauniit asetelmat saivat silti olla pöydillä koskematta, silmänilona. Kuvakollaasissa valmistetaan kukka-asetelmia kahvittelun lomassa sekä katsotaan työn tuloksia. (Kuva 7.)

Kuva 7. Kukka-asetelmien tekoa sekä valmiita asetelmia

Tunnelma kukka-asetelmien teossa oli iloinen ja puhe ja nauru olivat herkässä, toki mukana oli tehtävään vakavamminkin suhtautuvia. Tunnelmaa kantoi pitkälle tekeminen ja onnistumisen ilo, alun epäilyksistä ja omien taitojen vähättelyistä huolimatta. Kukka-asetelmat olivat kolmen viikon projekti. Aina tarpeen mukaan asetelmia korjailtiin, poistaen kuihtuneita kukkia ja lyhentäen nuukahtaneita varsia. Hyvää oli myös visuaalisuus ja vaikutus hajuaistiin tuoksumeltaessa eri kukkia. Erikoisplussaa oli hoitajan aktiivinen osallistuminen

5.7.2 Puutarhatyötä

Polku kulkee kohti puutarhaa. Kodilla ei ole omaa puutarhaa, mutta parveke on. Parveke on ollut vähällä käytöllä. Mietittiin jo edellisellä kerralla, mitä kaikkea parvekkeelle voi laittaa kasvamaan. Kukkia ja perunaa, hernettä saatiin tulokseksi ja niillä aloitettiin.

Esivalmisteluina tarvikkeet hankittiin kaupasta; kolme kymmenen litran sinkkiämpäriä, joihin naulalla lyötiin reiät liian veden poistamiseksi ja mädäntymisen ehkäisemiseksi. Saviruukkuja hankittiin yrttien istutukseen. Krassin, mustasilmä-Susannan, persiljan, tillin ja sitruunamelissan ja lavendelin siemeniä, sekä herneitä ja multaa.

Parvekeprojekti aloitettiin neljällä perunalla. Perunat laitettiin keittiön isolle ruokapöydälle, lautaselle itämään. Laitettiin muistiin itämisen aloitusajankohta paperille. Saatiin veikkailla, kuinka kauan itämisessä menee aikaa, sekä pohdittua, milloin idut ovat riittävän suuria istutusta ajatellen. Perunoiden itämisen seuraaminen kahden viikon aikana kirvoitti puhetta elämän aikana tehdyistä viljelytöistä. Ihmetystä ja epäilystä tuotti ajatus perunoiden istuttamisesta sinkkiämpäriin. Seuraavissa kuvissa alkaa perunoiden matka. Perunat ovat ruokapöydällä, itämistä odottamassa (Kuva 8) sekä itäneitä perunoita istutetaan sinkkiämpäriin (Kuva 9).

Kuva 8. Perunat itämässä

Kuva 9. Perunoiden istutus

Itämisen jälkeen perunat istutettiin sinkkiämpäriin. Parvekkeelle viennin jälkeen asukkaat ilmaisivat huolensa, josko siellä on vielä liian kylmää. Perunämpäri tuotiin keittiöön, ja joka-aamuinen rutiini oli käydä katsomassa, ovatko jo taimelle nousseet. Ilo oli suuri ensimmäisten taimien tultua esiin. Niiden kasvua seurattiin ja päivittäin. Tuli lämmintä ja perunat siirrettiin parvekkeelle, jossa seuraaminen jatkui. Perunat kasvoivat hyvin sinkkiämpärissä, parvekkeen lämmössä.

Koko kesän riitti perunoista puhetta. Mietintää, tuleeko niitä ollenkaan ja mitä niille tehdään, jos tulee. Päädyttiin keittämään maistiaiset kaikille. Tuli perunannoston aika, ämpäristä löytyi kauniita perunoita, juuri sopivasti pieniin maistiaisiin. Perunat keitettiin ja tarjoiltiin kauniisti. Kaikille maistui ja oli hienoa

maistella oman työnsä tuloksia. Seuraava kuvakollaasi alkaa perunoiden nostosta, jatkuu valmistuksella ja lopuksi ovat syötäväksi valmistettuina asetettu tarjolle, voin, tillin ja voileivän kera (Kuva 10).

Kuva 10. Perunoiden matka nostosta lautaselle

Kukkien siemenet istutettiin samoin sinkkiämpäreihin, kuten myös herneet. Siementen kylvöhaluisia ja -taitoisia asukkaita löytyi helpolla. Samoin kuin perunoiden kanssa, asukkaat seurasivat mielellään kasvien itämistä ja kehitystä. Yrttikasvustoja sai kosketella ja tuoksutella, alla kuva hyvin kasvunsa aloittaneesta lavendelistä (Kuva11).

Kuva 11. Lavendeli vahvassa kasvussa

Usein muistui kukkien ja yrttien kasvua katsellessa kylväjien mieleen:

Mehän ne kylvettiin ja nyt ne on noin komiat. Minust krassi on ollu aina kaunein kukka ja nyt se tossa kukkii noin kauniist.

Herneet olisivat vaatineet vielä enemmän kastelua ja vahvemman mullan tuotukseen satoa. Muutama palko saatiin maistiaisiksi. Suunnitelmia tehtiin jo seuraavalle keväälle. Kunnan istutuslaatikot laitettiin hankintalistalle. Päätettiin seuraavana keväänä kasvattaa tomaattia, mansikkaa, krasseja, kehäkukkia ja samettiruusuja ja tietysti perunaa. Puutarhapolulla toteutui osallisuutta, toivoa ja tulevaisuuden suunnittelua.

5.8 Sovelletun tarinateatteriesityksen suunnittelu

Tarinointihetket äänitettiin, jokaisella kerralla kysyttiin osallistujilta lupa äänitykseen sekä kerrottiin, minkä takia keskustelut äänitetään. Äänityksen tarkoitus oli saada sanasanaista tarinointia talteen, ilman muistinvaraisen kuulemisen tuomia vääristymiä. Puhutun äänittäminen mahdollisti opinnäytetyön tekijän keskittyminen toimintaan hetkessä, ilman muistiinkirjoittamisen aiheuttamaa häiriötä.

Tarinointihetkistä saadut tarinat ja lauseet kirjoitettiin sana sanalta liuskoille. Liuskat laminoitiin uusiokäyttöä ajatellen ja laitettiin kankaasta valmistettuihin tarinapusseihin, aiheiden mukaisesti. Tarkoituksena oli lukea sanasanaisesti kuultu ja muistiin kirjoitettu tarina tai asia katsojille. Tarinoiden ja muistojen kautta todentaa kertojan kertomus sekä näin aktivoida kuulijoiden tunnekokemuksia ja muistoja. Perinteisestä tarinateatterin improvisaatiosta poiketen, esitettiin jo aiemmin kerättyjä tarinoita, improvisaatio toteutui esittäjien hetkeen heittäytymisen kautta. Etukäteen ei esityksiä harjoiteltu. Oli koettavissa iloa, yllättymistä, liikutusta, heittäytymistä ja rohkeutta.

Tarinalappujen teksti kirjoitettiin suurilla kirjaimilla ja isoa fonttia käyttäen lukemisen helpottamiseksi. Yhden ihmisen sanoma on sanasanaisesti aina yhdessä lapussa. Lauseet ja tarinat kirjoitettiin A4-arkille ja laminoinnin jälkeen ne irti leikattiin odottamaan tarinapusseihin lajittelua. Kuvassa 12 on osa valmiista tarinalapuista, laminoituna ja irti leikattuina (Kuva 12).

Kuva 12. Valmiita tarinalappuja

Esityspäivän varmistuttua, laitettiin mainokset tapahtumasta kodin seinälle. (liite 2). Kaikille kodissa vieraille läheisille mainostettiin esitystä. Sähköpostitse kutsuttiin myös kaksi kaupungin asumispalvelukoordinaattoria, he eivät kutsuun vastanneet, eivätkä paikalle saapuneet. Freelancer-toimittaja kutsuttiin kuvaamaan esitystä, ja samalla tekemään pientä juttua paikallislehteen, hän oli lupautunut toisaalle.

Hoivakoti oli investoinut digikameran videokuvaukseen. Tarkoituksena oli taltioida esitys ja näyttää se editoinnin jälkeen mukana olleille sekä koko hoivayhteisölle. Kuvaajaksi saatiin hoivayhteisön ulkopuolinen vapaaehtoinen.

Mukaan esittäjiksi lupautui kodin kolme hoitajaa, jolloin jo yksi työn perustavista tavoitteista, hetkeen ilon kautta hetkeen heittäytyminen ja luovuuden käyttöön otto, täyttyi. Esiintymistä ei tarvinnut harjoitella, juuri tuo harjoittelmattomuus vaati hoitajilta uskallusta heittäytymiseen. Teatteriesitystä ohjasi Jokeri, joka oli opinnäytetyön tekijä. Jokerilla oli käsikirjoituksena esityksen karkea runko.

Sovellettu tarinateatteriesitys alkoi lauluesityksellä: Kodin kynttilät, Mauno Kuusiston tahtiin, sillä myös lopetettiin, näin kooten esitys. Tarinapussista ongittuja lauseita ja tarinoita luettiin, laulettiin ja runoiltiin. Tarinoiden esiin nostamia tunnelmia ja tilanteita esitettiin Jokerin ohjauksella. Musiikki toimi tarinaan virittäytymisenä. Esiintyvät hoitajat heittäytyivät iloisesti mukaan, ja katsojat palkitsivat heidät taputuksin ja välillä ”hyvä”- ja ”bravoo” -huudahduksin. Seuraavassa kuvassa ”heittäytyvät hoitajat” eli esiintyjät, laulavat sovelletun tarinateatterin aloitukseksi laulua, Kodin kynttilät (Kuva 13).

Kuva 13. Esitysryhmä laulaa laulua Kodin kynttilät

Esityksestä valmistettiin DVD-tallenne ja sitä katseltiin kodilla lainakoneen kautta. Kodin DVD-soitin ei toistanut ääntä riittävän hyvin, joten katselu jäi muutamaan kertaan. Katselijat olivat iloisen yllättyneitä, jopa ylpeitä siitä, että esiintyivät televisiossa ja kuulivat sieltä omia sekä toisten tarinoita.

Esityksestä tehtiin myös valokuvakirja, johon tarinoita kirjoitettiin. Valokuva-kirja oli hyvä toiston väline, on helposti saatavilla, katsottavissa ja luettavissa. Voi sanoa, että koti on ylpeä tekemisistään, joita on hyvä muistella valokuva-kirjan avulla, palauttaen tapahtunutta ja tarinoita aina uudelleen mieleen. Parasta yhteishengen ja tuttuuden toteutumista tuo se, että on voinut itse olla mukana, osallisena yhteisessä projektissa. Kiitoshalaukset halattiin esiintyjien kesken sovelletun tarinateatteriesityksen jälkeen. (Kuva14.)

Kuva 14. Heittäytyjät ovat ruusunsa ansainneet

5.9 DVD -tallenteen ja ”Me Mehtolaiset” valokuvakirjan valmistus

Hoivataide-projekti polkua kuljettaessa valokuvakamera oli matkassa koko ajan mukana. Otetuista valokuvista, sekä sovelletun tarinateatterin videotallenteista, koottiin kotitietokoneella Windows elokuvatyökalun avulla DVD -tallenne. Korkealaatuisempaa ja paremmin toistettavaa tallennetta varten on suositeltavaa käyttää tulevaisuudessa videoalan ammattilaista. Opinnäytetyön rahallisten resurssien puitteissa se ei ollut mahdollista. Erehtymisen ja uudelleen tekemisen kautta ”Me Mehtolaiset DVD -tallenne näki päivänvalon.

Me Mehtolaiset, sovellettu tarinateatteri, kevät 2015 valokuvakirjan valmistus sai alkunsa läheisen toiveesta saada konkreettisempi ja käsillä helpommin olevampi tuotos DVD -tallenteen tilalle. Kirja valmistettiin valokuvia ja tarinatalenteita käyttäen. Pohjaksi valittiin internetistä löydetty kuvapalvelu Photobox:n valokuvakirjapohja, joka löytyy internetosoitteesta www.photobox.fi. Valokuvakirjan valmistuksesta ensikertalainen selviytyy seuraamalla annettuja ohjeita.

6 ARVIOINTI

6.1 Lyhyen aikavälin tavoitteet

Lyhyen aikavälin tavoitteista toteutui osittain asukkaiden toisiinsa tutustuttaminen. Läheisistä kaksi tulivat muille asukkaille ja työn tekijälle tutummiksi. Hoitajien tutustuttamien asukkaisiin ja heidän elämäntarinoihinsa ei toteutunut niillä, jotka toimintaan eivät osallistuneet.

Asukkaat pyrkivät luomaan omia sääntöjään ja nopeasti tuomitsemaan toisin ajattelevat, etenkin enemmän muistisairaat. Läheisiä oli kovin erilaisia. Oli heitä, jotka suoraan kertoivat, etteivät halua osallistua mihinkään ylimääräiseen. Oli heitä, jotka eivät juuri kontaktia henkilökuntaan käydessään ottaneet, kuin pakollisten asioiden niin vaatiessa. Enemmistö läheisistä ei näytä mieltävän kotia asukkaiden kodiksi, vaan enemmän hoitopaikaksi, jossa nimensä mukaisesti ensisijaisesti hoidetaan.

Samoin enemmistö asukkaista ilmaisee olevana hoidettavana ja hoivan ja huolenpidon olevan kokonaisvaltaista auttamista, jopa puolesta tekemistä. Tällöin motivaatio arkisten puuhien tekemiseen on olematon tai jo pelkkä ajatus tekemisestä on lähes mahdoton. Hoivayhteisössä on näkynyt voimakasta

paheksuntaa, niin hoitajilta kuin asukkailta, jos joku asukkaista haluaa tehdä tai tekee arkiaskareita. Se on hoitajien työtä, on yleinen mielipide. On jopa vedottu asukkaiden, kuten myös osan hoitajia taholta hygieniariskeihin.

Asukkaiden aktivoinnin tavoite toteutui niillä, jotka toimintaan osallistuivat. Aktiivinen arkitoiminta otetaan kodissa hyvin vastaan, se kuitenkin tahtoo vielä jäädä hoivatyön rutiinien alle.

Hoivataide työmenetelmänä, luovuus ja hetkeen heittäytyminen ei projektin ansiosta hoitajilla kokonaisuudessaan lisääntynyt. Sitä joko oli jo ennestään tai vaihtoehtoisesti pitäydettiin entisissä toimintatavoissa. Hoivataiteen kiinnittäminen osaksi hoitotyötä tai ainakin alkusiemen siihen toteutui. Se näkyy siinä, että hoivatiimissä sallitaan hetkeen tarttuva ja luova hoivatyö heille, jotka sitä haluavat toteuttaa.

6.2 Pitkän aikavälin tavoitteet

Hoivataidetta tarinoin -projektissa toteutui alku pitkän aikavälin tavoitteelle, hoivataide työmenetelmäksi. Osallistuvat hoitajat saivat kertomansa mukaan hyvän kokemuksen ja iloisen mielen, näinkin voi hoivatyötä toteuttaa. Näkökulman muutoksen pohtimisen tavoite toteutui esitykseen osallistuneilla hoitajilla. Muille hoitajille ajatus jäi vieraaksi, vaikka se herätti kyllä mielenkiintoa. Kokonaisuudessaan työn ilon korostaminen, rohkeasti myös positiivisen palautteen antaminen sekä asioiden katsomien eri näkökulmista on lisääntynyt kodissa. Ilo tarttuu.

Asukkaiden kannalta Hoivataidetta tarinoin -projekti on jäänyt elämään. Puolen vuoden päästä Hoivataidetta tarinoin -projektin aikana paikalla ollut asukas kertoi esityksestä uudelle asukkaalle. Muistutti kirjan lukemisen olleen hyvä juttu. Kirjan luenta otettiin heti uudelleen aktiivisesti käyttöön sekä tallenteet katseluun.

Resurssien suuntaamisen kohdalla katse kääntyy palvelun tilaajaan ja tuottajaan. Palvelun tilaajan, eli tässä tapauksessa kaupungin on hyvä tarkasti selvittää, jo laki niin velvoittaa, kuinka ostamansa palvelut toteutuvat. Palvelun tarjoajan tehtävä on selvittää henkilökunnalle, mitä ostettu hoivatyö pitää sisällään, sekä mahdollistaa niiden toteutumisen realistisin resurssein. Hoivataidetta tarinoin -projektiin perustuen voi viritellä resursseista päättävien kanssa keskustelua, mitä hoiva on parhaimmillaan.

Osallistavaa yhteistyötä paikallisen musiikkitaiteilijan kanssa on aloitettu Hoivataidetta tarinoin -projektin yhtenä jatkumona.

6.3 Palaute

Palaute Hoivataidetta tarinoin -projektista oli siihen osallistuneilta positiivista. Muille yhteisön jäsenille projekti ja projektin tarkoitus jäivät vieraammaksi. Jokaisella tapaamiskerralla osallistujille kerrattiin, mikä on Hoivataidetta tarinoin -projekti polkumme tavoitteena ja mihin sillä pyritään. Asukkaille päämäärä tuntui silti jäävän vieraaksi, siihen osasyynä voivat olla muistisairaudet. Päämäärä ei kuitenkaan ole itsetarkoitus vaan koko matka.

Asukkaista oli mukava jutella ja kertoa tarinoita sekä kuulla toisten kertomia. Tarinoista heränneet muistelut olivat vilkkaita keskusteluja. Asukkaista oli mukavaa kuunnella kun kirjaa luettiin, oli helppoa olla vastaanottavana osapuolena. Yksikään osallistujista ei rohkaistunut esimerkiksi lukemaan tai ohjaamaan jumppaa. Katsottiin sen olevan toisten yläpuolelle astumista. Siitä voi vetää johtopäätöksen, että hoitajat voivat asukkaiden mielestä asettua heidän yläpuolelleen. Matka tasavertaiseen yhteisöön on vielä pitkä.

Palvelua ostavan tahon, eli kaupungin vanhustyön palauteen voi ajatella näkyvän siinä, ettei sähköpostikutsuun tullut edes vastausta. Vanhustyön palvelukoordinaattoria hoivakodilla ohi mennessä tavatessa, Hoivataidetta tarinoin -projektin ollessa vielä meneillään, kannanotto osallistavaan hoivaan oli kannustavaa ja asiaa pidettiin tärkeänä.

Sovellettu tarinateatteri-esitys toi osallistujilta hyvää palautetta. Innokkaasti odotettiin siitä valmisteilla olevaa DVD:tä. Ajatus valokuvista, joita voi katsella kiireettä tuli ensin asukkaan läheiseltä. Idea jalostui valokuvakirjaksi: ”Me Mehtolaiset”. DVD -kooste ja valokuvakirja muodostuivat konkreettisiksi muistoiksi kodin yhteisestä Hoivataidetta tarinoin -projektista. Tosin kaikki tehty jää unhoon, jos sitä ei aktiivisesti muistelluteta tehtyjen tallenteiden avulla. Tallenteilla näkyy kodin yhteisöstä kuoleman tai muun kautta pois lähteneitä jäseniä, heillekin on muisteluissa paikkansa.

7 POHDINTA

Epäkohtien esiintuominen oli opinnäytetyön aihetta pohtiessa alkuun kantavana voimana. Pidempään aihetta pohtiessa sekä Hoivataidetta tarinoin -projektin edetessä, vahvemmaksi vaikutuskanavaksi muodostui positiivisten asioiden korostaminen. Ensisijaisina vaikutuskanavina olivat arkipäivään aktivointi, keskinäinen tutustuminen yhteisössä sekä työn ilon kautta vaikuttaminen. Sen näyttäminen, että hoivataide voi olla arkipäivää sekä hoivatyötä rikastuttavaa, vähän panostusta vaativaa toimintaa.

Opinnäytetyön tekeminen oli pitkä ja uuvuttava prosessi. Se oli yhtä uuvuttava kuin huomata, kuinka tiukassa hoivan perinteet istuvat hoitamisen puolella, niin asukkaiden, heidän läheistensä, kuin hoitajien käsityksissä ja toimissa. Teoriaa tutkiessa oli ilo huomata, kuinka hoivatyötä pyritään kokonaisvaltaistamaan ja erottamaan perinteisestä hoitamisesta (Hinttala 2010). Eniten omaa ajatusta miellytti tunnistamisen ja tunnustamisen eroavuudet. Tunnistaminen on usein ennakkotietoa, tunnustaminen taas on ihmisyyden ja elämänhistorian ja tulevaisuuden pyrkimysten tunnustamista sekä toimia niiden tukemiseksi, muistuttaa Jyrkämä (2015).

Opinnäytetyön tavoitteena olleet pyrkimys vaikuttaa hoivakulttuuriin sekä työn ilon lisääminen vaativat toteutuakseen paljon lisää sallivuutta, hetkeen heittäytymisen taitoa ja luovuutta. Hoivataide osana hoivatyötä on mahdollista. Hetkeen heittäytymisestä näkyy pilkahduksia. Luovuuden käyttö vaatii kuitenkin turvallista ympäristöä, joten kulloinkin työvuoroissa olevilla on suuri vaikutus siihen, kuinka hoivataide näkyy työskentelyssä. Jaana Gummerus (2015) kertoo blogissaan hoivataiteessa olevan kyse kyvystä ja halusta laajentaa ammattiroolia, niin taiteilijoilla kuin hoitotyön tekijöillä.

Pitkä matka on vielä todellisuuteen, jossa asukkaat voivat toteuttaa entistä elämäntapaansa. Passivoiva hoiva on tiukassa. Osan siitä voi vierittää työnantajan reppuun. Yhdessä tekeminen tai omaan toimintaan motivoiminen on huomattavasti enemmän aikaa vievää kuin nopea puolesta tekeminen. Se koskettaa koko kuntouttavaa työtä, wc käyntejä, pukemisia, pesuja, ruokailuja, vuorokausirytmia, askareita jne. Toisaalta runojen ja laulujen tai muun itselle ominaisen turvallisuuden tuojan saattamana voi olla pesuja kaihtavan helpompina niihin osallistua (Engström 2013).

Enemmän kuin kivaa pikku puuhailua, elämä hoivakodissa voi olla täysipainoista omaan elämään osallistumista. Ulos pitää päästä halutessaan. Lukitut ovet eivät saa estää ulospääsyä. Hoivakoteja ei tule rakentaa kaksikerroksiksi, jollei jokaisesta kodista ole mahdollisuutta päästä esimerkiksi omalla hissillä suoraan ulos, turvalliselle pihalle.

Yhteiskunta tukee lisääntyvästi kotona-asumisen tukemista, tavoitteena mahdollisimman lyhyt laitos- tai hoiva-asuminen. Sen mahdollisimman lyhyen hoiivan tarpeen aikana voi elää elämäänsä täydesti, pienin, oikein kohdistetuilla lisäresurssein. Yksi vielä lähes käyttämätön resurssi on hoivataide. Luovuuden, ilon ja hetkeen tarttumisen kautta yhteisöissä vähenee arvostelu ja oletaminen.

Hoivataidetta tarinoin -projektin matkassa etsittiin todellisuutta, ihmistä tarinoiden takana. Todellisuuden tunnistaminen, ihmisen tunnustaminen on ennakkokäsitysten sijaan elämänsä historian ja tulevaisuuden toiveiden tunnustamista sekä toimia niiden tukemiseksi, toteaa Jyrkämä (2015). Mahdollisuuksien kartoittaminen, elämän arkipäiväistyminen positiivisessa mielessä, mahdollistavat parhaassa tapauksessa tehostetun palveluasumisen voivan olla SE koti. Oma koti, jossa sen asukkaat voivat elää omannäköistä elämää ja johon läheiset tuntevat olevansa tervetulleita. Vaikka perinteisestä kodista poiketen, kotona työskentelee ympärivuorokautisesti hoitoalan ammattilaisia.

Näkökulman muuttamisen tarve, jota nostaa esille myös Monthan (2011), ihmisten välisessä kanssakäymisessä yleisesti, nousi työssä esille yhtenä muutoksen voimana. Kyetäkseen muuttamaan näkökulmaansa on ensin tiedostettava omat motiivinsa. On selvittävä itselleen, mitä ajattelee itsestään, mitä pelkää, koska pelko on suurin syy puolustusasemissa pysymiseen. Pelko lukitsee mielen ja saa pitäytymään rutiineissa. Kaikki uusi on vaarallista, vaikeaa ja voimia vievää, aivan mahdotonta.

Opinnäytetyön lähtökohta oli ihminen elämänsä tarinoineen, tarinoiden kautta tutustuminen ja osallisuuteen aktivointi. Voi miettiä, onko parempi lähtökohta pureutua itsetuntemuksen herättelemiseen. Opinnäytetyössä on tullut esille, että rehellisen palautteen suora antaminen on useimmiten pelon vuoksi yksilölle mahdotonta. Pelätään niin montaa asiaa, syrjimistä, epäasiallista kohtelua, rankaisemista, selän takana puhumista, kasvojen menetystä, hylkäämistä

on selvittänyt tutkimuksessaan Monthan (2011). Tuttua varmasti kaikille, mielenkiintoista on, mistä pelko nousee, oli ikää kuinka paljon tahansa.

Uskon vastauksen ihmisen onnellisuuteen tai ongelmallisuuteen löytyvän pitkälti ihmisestä itsestään. Se puhuu tarinoiden kuulemisen tärkeyden puolesta, tulla todeksi, tulla kuulluksi, tulla hyväksytyksi, tunnustetuiksi. Kuulemamme tarinat eivät aina ole mieleisiämme, vaan silti aina kertojalle totta. Tarinansa kautta ihminen arvottaa asemaansa maailmassa, paras mitä voimme toiselle ihmiselle antaa on usko olemassaolonsa tärkeyteen.

Puolustuskeinillä oleva ei kykene antamaan rehellistä palautetta tai ottamaan sitä vastaan, ihmisen suojausmekanismit aktivoituvat pelon edessä. Hoivataide, jota selventää Gummerus (2015) blogissaan, pyrkii vapauttamaan peiloista ja ohjaamaan luovuuteen ja elämiseen hetkessä. Ihmistyössä ei ole valmiita kaavoja, asiat ovat alati muuttuvia. Asioihin vastaamisen, eli sanojen ja toiminnan, pitää onnistuakseen olla samoin alati tilanteen mukaan muuttuvaa.

Etenkin muistisairaiden kohdalla tulee selkeästi esille kasvojen menettämisen pelko. Puheen muistamisen heikentyessä tunnelman kokeminen on merkittävää. Tässä kohtaa voi miettiä eroa sallivan ja luovan hoivataiteen toteuttamisen tai perinteisen rutiineihin sidotun hoitotyön toteuttamisen välillä. Luovasti hoivatyötä toteuttavat, Kurjen (2007), lanseeraamat aistiherkät vanhustyön kehittäjät ovat nimensä mukaisesti aistiherkkiä. Aistiherkkyys on ominaisuus, joka vaatii puhjetakseen loistoonsa vapautta ja sallivuutta ja paljon rohkeutta.

Innostuksen jalostuminen hoivataiteeksi, osaksi luovaa hoivatyötä vaatii monen tahon yhteistä näkemystä siitä, mikä on hoivan perustehtävä, pohtii myös Hinttala haastattelussaan. Arki kulkee usein rutiinien kautta, rutiinit luovat turvaa nopeasti muuttuvissa tilanteissa, Engström (2011), mutta tukahduttavat samalla helposti luovuuden ja hetkessä elämisen. Työn vaativuus uuvuttaa, ja kaikki uusi ja voimia vaativaksi koettu pyritään usein sivuuttamaan. Hoivataide elää hoivayhteisössä vain jos hoitajat saadaan motivoitua sen taakse. Yhdenhoitajan toteuttamana on istutettu vasta siemen, kasvaakseen kokonaiseksi työotteeksi, tarvitaan koko työryhmän osallisuus. Toivon, että opinnäytetyöni polun seuraaminen johdattaa osaltaan kohti sallivuutta, luovuutta, työn iloa. Antaen rohkeutta ja innostusta toteuttaa hoivatyötä hoivataiteen kautta.

Lähtiessäni uudelleen kulkemaan Hoivataidetta tarinoin -projektin polkua, käyttäisin riittävästi aikaa työyhteisön saamiseksi mukaan toimintaan. Polun jo kerran kuljettuaan siitä on helpompi kertoa. Toivon, että opinnäytetyöstäni on hyötyä arkeen aktivoivan hoivataiteen saamisessa osaksi hoivatyötä.

Mielenkiintoinen tutkimuskohde nousee ajatuksesta, vaikuttaako Hoivataidetta tarinoin -projektin kokoamiin tietoihin perustuva intensiivinen alkuinformointi, esimerkiksi viikonloppukurssimuotoisena, hoitajien hoivakäsityksiin ja hoivan toteuttamiseen. Innostaisiko omakohtainen menetelmien kokeilu toteuttamaan arkeen aktivoivaa hoivataidetta?

8 LÄHTEET

Ahonen, J & Halinen, I. 2008. Yhteisöllinen avohoito rahapeliongelmaisten tukena. Mallin kehittäminen ja yhteisöhoidon vaikutukset. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakesin raportteja 2008:12 Helsinki: Valopaino Oy.

Allard, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.

Allen, R. E. 1998. Nalle Puh ja johtamisen taito. 5. painos. Juva: WSOY.

Blomgren, J. 2011. Mistä ikääntyneet saavat apua. Kansallisen ikääntymisen foorumi. Saatavissa: <http://www.kela.fi/documents/10180/157956/Blomgren231111.pdf/b3d9b60d-4b9d-43e1-a34e-c209874284ab> [viitattu 29.1.15].

Engström, A. 2013. Hoitotyöntekijöiden näkemyksiä taiteesta ja kulttuurista vanhusten hoitotyössä. Gerontologia ja kansanterveys. Terveystieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40684/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201301141038.pdf?sequence=1> [viitattu 19.7.2015].

Gran, N. 2010. Taidetta ikä kaikki – Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Varho, J & Lehtovirta, M (toim.). Helsinki. Helsingin kulttuurikeskus. Saatavissa: http://www.kansalaisareena.fi/Taidetta_ika_kaikki.pdf [viitattu 24.9.2015].

Gummerus, J. 2015. Taide arjen vahvistajana. Blogi. Saatavissa: http://taidearjessa.blogspot.fi/2015_08_01_archive.html [viitattu 21.9.15].

Haiminen, T. 2003. Nuoret toiminnassa. Nuorten projektimaisen toiminnan sosiaalipedagogista tarkastelua. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12902/G0000178.pdf?sequence=1> [viitattu 6.10.2015].

Helminen, S. 2010. Hoidon Laatuun vaikuttavat tekijät ja hoidon laadunhallinta pienissä, yksityisissä vanhainkodeissa – esimiesten näkökulma. Lääketieteellinen tiedekunta. Hoitotieteen laitos. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36803/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-2011101311539.pdf?sequence=1> [viitattu 21.9.2015].

Hennala, L. 2014. Radikaaleja innovaatioita vai pieniä tekoja -ikäihmisen ääni kotihoidon palvelujen uudistamisessa. Artikkel. Gerontologia-lehti 28. vuosikerta, 2 / 2014. Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry. Jyväskylän yliopisto.

Hinttala, M-L. Johtajan tehtävänä on mahdollistaa henkilökunnan luovuus. Selvityksessä, Taidetta ikä kaikki – Selvitys ikäihmisten kulttuuritoiminnasta Helsingissä. (toim.) Varho, J, Lehtovirta, M. Helsingin kulttuurikeskus. Saatavilla: www.kansalaisareena.fi/Taidetta_ika_k kaikki.pdf [viitattu 5.10.2015].

Häpeä psyykkisen lamaannuksen aiheuttajana. Duodecim terveyskirjasto. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00079 [viitattu 21.9.15].

Ikäihmisten palvelujen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen kuntaliitto. 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:3. Helsinki: Yliopistopaino. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113944/Julka_2008_3_ikaihmiset_verkko.pdf?sequence=1 [viitattu 21.4.2015].

Juuti, P. 2013. Jaetun johtajuuden taito. Juva: Bookwell Oy.

Jyrkämä, J. 2013. Vanheneminen, arkitilanteet ja toimijuus. Teoksessa Gerontologia (toim.) Heikkinen, E, Jyrkämä, J & Rantanen, T. 3. uudistettu painos. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Jänström, S. 2011, ”En tiedä mitä ne ajattelee mun kohtalokseni”. Etnografisen tutkimus asiakkuudesta ja asiakaslähtöisyydestä geriatrisessa sairaalassa. Tampereen yliopisto. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66771/978-951-44-8508-4.pdf?sequence=1> [viitattu 22.4.2015].

KASTE II 2012- 2015. 2012. Sosiaali – ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma. Sosiaali, ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112146/STM_2012_%20KASTE_FI_uusi.pdf?sequence=3 [viitattu 21.9.15].

Ketonen, P. Kokemuksia psykodraaman ja tarinateatterin pedagogisesta soveltamisesta. Kohti sosiodynaamista oppimista. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden tutkimuskeskus. Kasvatustieteiden tutkimuskeskus. Käyttötieteellinen tiedeluna. Helsingin yliopisto. Saatavissa: http://www.kasvunpaikka.fi/pdf/Pro-gradu_tutkielma_Ketonen.pdf [viitattu: 23.9.15].

Koskinen, A, K. 2010. Dialogi on valtapeliä. Haastattelu; Burbules, N. Saatavissa: <https://www.jyu.fi/edu/laitokset/okl/integraatio/seminaari/burbules> [viitattu 27.9.15].

Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Anjalankoski: Solver palvelut Oy.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä sosiaali- ja terveyspalveluista. Pitkäaikainen hoito- ja huolenpito. 28.12.2012/980. Saatavissa: finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980 [viitattu 22.4.15].

Lehtovirta, M. 2010. Taidetta ikä kaikki – Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Varho, J & Lehtovirta, M (toim.). Helsinki. Helsingin kulttuurikeskus. Saatavissa: http://www.kansalaisareena.fi/Taidetta_ika_k kaikki.pdf [viitattu 24.9.2015].

Lintunen J. 2011. Taide ja hoiva rajapinnoille selvitys taide- ja kulttuurisäveltäjien hyvinvointipalvelujen kysynnästä ja tarjonnasta ja yhteistyöverkoista Pohjois-Karjalassa. Joensuun yliopisto. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0518-5/urn_isbn_978-952-61-0518-5.pdf [viitattu 21.4.2015].

Mattila, A.S. 2011. Näkökulman vaihtamisen taito. Helsinki: WSOY.

Mothan, M. 2011. Hoidon laatu ja hoitohenkilökunnan työhyvinvointi tehostetun palveluasumisen yksiköissä. Pro gradu -tutkielma. Gerontologia ja kansanterveys. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36865/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-2011102611596.pdf?sequence=1> [viitattu 23.4.2015].

Mustalahti, T. 2006. Taide terveyden edistämisen keinona ja elämänkulun siirtymissä kirjallisuuskatsaus ja käsiteanalyysi. Terveyskasvatuksen Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Saatavissa:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12227/URN_NBN_fi_jyu-2006199.pdf?sequence=1 [viitattu 19.7.2015].

Mäkelä, K. 2013. Vanhuus ilman vallankaappausta. Etnografinen tapaustutkimus tanskalaisesta vanhainkodista. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus. Chydenius. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45034/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201501081047.pdf?sequence=1> [viitattu 21.4.2015].

Nivala, E. 2015. Kohti sosiaalipedagogista ajattelua, toimintaa ja opetusta? Saatavissa: <http://www.sosiaalipedagogiikka.fi/kohti-sosiaalipedagogista-ajattelua-toimintaa-ja-opetusta/#more-531> [viitattu 23.9.2015].

Pirhonen, J. 2012. Resursseista toimintamahdollisuuksiin. Tutkimus suomalaisen vanhustenhuollon oikeudenmukaisuudesta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos/ Filosofia ja sosiologia. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38400/URN:NBN:fi:jyu-201208282260.pdf?sequence=1> [viitattu 5.10.2015].

Rechard, E. & Ikonen, P. 1994. Häpeä psyykkisen lamaannuksen aiheuttajana. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00079 [viitattu 9.10.2015].

Päivärinta, E. 2015. Toimeton vanhuus kohtalomme? Blogi. Saatavissa: <http://www.hoivajaterveys.fi/blogit/asiantuntijablogi/2015/8/toimeton-vanhuus--kohtalomme/> [viitattu 29.9.15].

Räsänen, R. 2011. Ikääntyneiden asiakkaiden elämänlaatu ympärivuorokautisessa hoivassa sekä hoivan ja johtamisen laadunmerkitys sille. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Saatavissa: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61722/R%C3%A4s%C3%A4nen_Riitta_DO-RIA.pdf?sequence=4 [viitattu 19.7.2015].

Sanni, 2013. Jos mä oon oikee. Saatavissa: <http://lyricstranslate.com/en/sanni-jos-m%C3%A4-oon-oikee-lyrics.html> [viitattu 17.10.2015].

Sneck, P. 2015. Hoiva-asumisen palvelujen brändäyksen kulmakivet. Johtamiskorkeakoulu. Kunta- ja aluejohtaminen. Pro gradu -tutkielma. Tampereen

yliopisto. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96933/GRADU-1429521887.pdf?sequence=1> [viitattu: 21.4.2015].

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman 2010 – 2014 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125920/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1 [viitattu 21.9.15].

Tie hyvään vanhuuteen. 2007. Vanhusten hoidon palvelujen linjat vuoteen 2015. Sosiaali ja terveysministeriön selvityksiä 2007:8. Saatavissa: [julkari.fi/bitstream/handle/10024/114386/Selv200708.pdf?sequence=1](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114386/Selv200708.pdf?sequence=1) [viitattu 21.9.2015]

Varho, J. 2010. Taidetta ikä kaikki – Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Varho, J & Lehtovirta, M (toim.). Helsinki. Helsingin kulttuurikeskus. Saatavissa: http://www.kansalaisareena.fi/Taidetta_ika_kaikki.pdf [viitattu 24.9.2015].

Vasara, P. 2011. Hoivan tarinoita. Tutkimus äitiään hoivaavien tyttärien narratiiveista. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Yhteiskuntatieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36991/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-2011112311723.pdf?sequence=1> [viitattu: 16.10.15].

Ventola, M.-R. 2005. Teoksessa Ventola Marjo-Riitta & Micke Rendlund (toim.) Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Virtanen, M. 2013. Vertikaaliset ja horisontaaliset sukupolvet. Teoksessa Häkinen, A & Puuronen, A & Salasuo, M & Ojajärvi, A. (toim.) Sosiaalinen albumi Elämäntavat sukupolvien murroksessa Nuorisotutkimusverkosto. Saatavissa: <http://julkari.fi/bitstream/handle/10024/114747/virtanen.pdf?sequence=1> [viitattu 19.7.2015].

MEHTOSSA TAPAHTUU

LAUANTAINA 1.11, KLO 13:45, TARJA
KARELL ESITTÄÄ
NUKKENÄYTELMÄN
"KOLME PUKKIA"

KLO 14 KAHVITELLAAN JA KUULLAAN
SAMALLA TARJAN ESITTÄMÄNÄ
KYMILÄISIÄ MURRETARINOITA.

TERVETULO!

Osallistujilta toivotaan ilmoittautumista Mehtoon, jotta osataan leipoa
tarvittava määrä pullaa ja keittää riittävästi kahveita.

SOVELLETTU
TARINATEATTERI
YHDESSÄ TOTEUTTAEN

LAUANTAINA 28. HELMIKUUTA 2015
KLO 13–15

VILLA KARHULA, MEHTO-KOTI
KIHLINKATU 24 A 48600 KOTKA

Mikä tekee neljästä seinästä kodin –
tarinoin kerättyä, keskustelun herättelyä

LISÄTIETOJA ANTAA JAANA PENTTILÄ PUH: 046 920 7408 / MEHTO-KOTI